

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSFAKULTET

«Bare den kirke som overleverer, kan overleve»

En undersøkelse av objekter og kulturelle redskaper i en ungdomsklubb og et konfirmantarbeid i regi av Den norske kirke.

Anette Fredly

Veileder

Professor Harald Hegstad

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, 2018, vår

AVH5040, Masteravhandling (30 ECTS)

Studieprogram Master i kirkelig undervisning

Antall ord: 21 737

Sammendrag

Dette er en kvalitativ forskning som prøver å svare på problemstillingen: «Hva er objektet i et kontinuerlig og et tidsavgrenset tiltak, og hva er forholdene mellom dem?» For å besvare problemstillingen tar avhandlingen utgangspunkt i et konfirmantarbeid og en ungdomsklubb, og etterlyser objektene i dem. Datamaterialet samles inn ved bruk av metodene intervju og deltagende observasjon. I denne sammenhengen er det de ansatte i tiltakene som intervjues. Det vil si at objektene som kartlegges kan være ulike fra ungdommene som deltar i tiltakene.

For å analysere datamaterialet brukes aktivitetsteorien. Teorien vil bidra til å få et helhetlig inntrykk av aktivitetene. Problemstillingen har i tillegg et underspørsmål som har funksjonen til å presisere hva som søkes. Underspørsmålet spør etter hvilke kulturelle redskaper som brukes for å fremme objektene. De ulike objektene og kulturelle redskapene som kartlegges vil bli drøftet. Ut fra drøftingen kommer det tydelig frem at objektene overlapper hverandre, og at de kulturelle redskapene brukes og oppfattes på ulike måter i hvert tiltak. I tillegg blir objektene drøftet opp mot den underliggende forventningen om at tidsavgrensede tiltak vil nå de mange, mens kontinuerlige bare kan nå de få. Samt en forventning om at det er dybde i det kontinuerlige og ikke i det tidsavgrensede. Gjennom drøftingen ser man tendenser til at bredde og dybde ikke kan skilles fra hverandre, men at de har en gjensidig avhengighet for å virkeliggjøre trosopplæringens målsettinger.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Kapittel 1 – Innledning	6
1.1 Tematikk.....	6
1.2 Problemstilling, avgrensning og forskningsdesign.....	7
1.3 Tidligere forskning	8
1.4 Presisering av sentrale begreper	9
1.5 Avhandlingens oppbygning	10
1.6 Litteratur	10
Kapittel 2 – Teori	12
2.1 Aktivitetsteori	12
2.1.1 Engeströms trekanter	13
2.2 Objekt	15
2.3 Medierende verktøy	15
2.4 Operasjonalisering.....	16
2.4.1 Objekt	16
2.4.2 Kulturelle redskaper.....	17
Kapittel 3 – Metode.....	19
3.1 Komparativ casedesign.....	19
3.2 Utvalg.....	20
3.2.1 Utvalg av caser	20
3.2.2 Utvalg av informanter.....	21
3.3 Metoder for innsamling av materiale.....	21
3.3.1 Deltagende observasjon	22
3.3.2 Kvalitative intervju	23
3.4 Metode for analyse av materiale	24
3.5 Forskningens kvalitet	25
3.5.1 Mitt forhold til feltet	25
3.5.2 Reliabilitet, validitet, generalisering	25
3.6 Forskningsetikk	26
Kapittel 4– Introduksjon til trosopplæringstiltakene.....	28
4.2 Det tidsavgrensede tiltaket	28
4.2.1 Sentrale funn i dimensjonene	29

4.3 Det kontinuerlige tiltaket.....	30
4.3.1 Sentrale funn i dimensjonene	30
4.4 Objekt	31
4.4.1 Ansattes mål for konfirmantarbeidet	32
4.4.2 Ansattes mål for ungdomsklubben	33
4.5 Sammenligning av tiltakene	34
Kapittel 5 – Kristen identitet – Objekt 1	35
5.1 Begrepet kristen identitet	35
5.2 Ansattes fremgangsmåter mot kristen identitet.....	36
5.3 Kulturelle redskaper for å fremme kristen identitet	37
5.3.1 Allmennkulturelle redskaper	38
5.3.2 Religiøse redskaper.....	39
Kapittel 6 – Tilhørighet og fellesskap – Objekt 2.....	41
6.1 Begrepene tilhørighet og fellesskap.....	41
6.1.1 Fellesskap.....	41
6.1.2 Tilhørighet.....	42
6.2 Ansattes fremgangsmåter	43
6.3 Kulturelle redskaper for å fremme tilhørighet og fellesskap	43
6.3.1 Allmennkulturelle redskaper	44
6.3.2 Religiøse redskaper.....	45
Kapittel 7 – Praktisering av tro – Objekt 3.....	46
7.1 Begrepet praktisering av tro	46
7.2 Ansattes fremgangsmåte.....	47
7.3 Kulturelle redskaper som fremmer praktisering av tro.....	48
7.3.1 Allmennkulturelle redskaper	49
7.3.2 Religiøse redskaper.....	50
Kapittel 8 – Drøfting	51
8.1 Forholdene mellom objektene	51
8.1.1 Tilhørighet og kristen identitet	52
8.1.2 Praksisfellesskap og identitet	53
8.2 Objektfremmende redskaper	56
8.2.1 Gudstjeneste	57
8.2.2 Lystenning.....	59
8.3 Bredde og dybde i et kontinuerlig og et tidsavgrenset tiltak	61
Kapittel 9 – Konklusjon.....	64

9.1 Forslag til videre forskning	65
Bibliografi.....	66
Vedlegg	69
Vedlegg 1: Informasjonsskriv	69
Vedlegg 2: Intervjuguide.....	70
Vedlegg 3: Tilrådning fra NSD	71

Kapittel 1 – Innledning

1.1 Tematikk

I 2003 ble trosopplæringsreformen vedtatt av Stortinget. Vedtaket har ført til en ny fase for Den norske kirke ved å tilby alle døpte 315 timer trosopplæring fra fødsel til fylte 18 år (Hauglin, Lorentzen, & Mogstad, 2008:15). Målsetningen for reformen er at bredden av de døpte skal få opplæring i troen. For å virkeliggjøre målsetningen har vi en kirkelig læringsplan; Trosopplæringsplanen *Gud gir – vi deler* som kom ut i 2010 (Kirkerådet, 2010). I 2000 ble det skrevet i NOU sin rapport at «bare den kirke som overleverer, kan overleve» (NOU, 2000:26:58). Dette sitatet viser oss hvorfor trosopplæringsreformen ble vedtatt. Reformen er med på å overlevere budskapet videre til barn og unge, som er morgendagens kirke, og nåtidens kirke.

Trosopplæringsplanen står i en historisk sammenheng med tidligere planer, som viser at planene er produkter av sin samtid (Holmqvist, 2012:17). Morten Holmqvist mener at planens språk kan fremstå idylliserende ved å virke fri for alle utfordringer, som fører til at planen kan fremstå litt virkelighetsfjern (Holmqvist, 2012:32). Denne tanken kan vi se en tendens til når planen prøver å virkeliggjøre målsetningen ved å si at tidsavgrensede breddetiltak rettet mot et årskull skal være det beste alternativet (Kirkerådet, 2010:37). Kriteriene er altså bredde, tidsbegrenset og aldersspesifikt. Tiltak som ikke fyller disse kriteriene blir som regel ikke medregnet i trosopplæringstimene. Tiltak som er kontinuerlige fyller ikke kriteriene. Det kan ligge en underliggende forventning til at det brede og tidsavgrensede tiltak vil nå de mange, mens kontinuerlige arbeid bare kan nå de få. Samt en forventning om at det er dybde i kontinuerlige og ikke i tidsavgrensede.

Avhandlingen vil dreie seg noe om denne tematikken. Fokuset rettes mot et tidsavgrenset og et kontinuerlig tiltak, som i denne sammenhengen blir konfirmantarbeid og ungdomsklubb. Avhandlingen vil finne objekter og kulturelle redskaper i tiltakene ved hjelp av intervjuer med tre ansatte i tiltakene og observasjon av hvert tiltak i en menighet. Gjennom datainnsamling og analyse av dem, skal vi se hvordan trosopplæring blir lagt opp i tiltakene, med hjelp av aktivitetsteorien. Noen av de mest sentrale funnene blir diskutert i drøftingen. Hva er forholdene mellom objektene, og hvordan brukes noen kulturelle redskaper i begge tiltakene?

Det vil også diskuteres om forventningene til tiltakene fra trosopplæringsplanen samsvarer med funnene som kommer frem i avhandlingen.

1.2 Problemstilling, avgrensning og forskningsdesign

Avhandlingen har en problemstilling og et underspørsmål:

Hva er objektene i et kontinuerlig og et tidsavgrenset tiltak og hva er forholdene mellom dem?

Underspørsmål:

- *Hvilke kulturelle redskaper blir brukt for å fremme objektene?*

Problemstillingen bruker begreper fra aktivitetsteorien, for å formidle tydelig hvilken kunnskap som søkes. Hovedproblemstillingen søker etter objektene i tiltakene, som kan i snever forstand bety formål. Nedenfor blir begrepene forklart kort, samt dypere i teorikapitlet. For å avgrense problemstillingen rettes søkelyset mot de ansatte i tiltakene. Kunnskapen samles inn ved hjelp av intervju og observasjon. I tillegg har problemstillingen et underspørsmål som har funksjonen til å presisere problemstillingen og være en ledende hånd inn i analysen.

For å avgrense analysen har jeg valgt å ta utgangspunkt i et konfirmantarbeid og en ungdomsklubb i én menighet. Valget falt på disse tiltakene siden det er to sentrale tiltak i flere menigheter i Den norske kirke. Ved å sette hvert tiltak i et aktivitetssystem ville det vært spennende å sett hvilket objekt hele aktiviteten beveger seg mot. Men for å få plass i avhandlingen rettes fokuset kun mot én del av aktiviteten; de ansatte. Dette gjør at vi ikke får et direkte innblikk i motiver hos resten av fellesskapet, for eksempel ungdommene, frivillige og unge ledere. En aktivitet består av mange ulike motiver hos hver enkelt, vi får derfor kun et innblikk hos de ansatte. Målene deres kan derfor være ulikt fra de andre deltakerne i tiltakene. Likevel gjør ikke dette avhandlingen irrelevant. Vi får et innblikk i hvordan tiltakene arbeides med og hvordan trosopplæring blir lagt opp fra de ansattes synsvinkel og fra min vinkel som observatør under observasjonene.

For å svare på problemstillingen har jeg valgt å bruke komparativ casesdesign med to caser. Casene skal gjennom avhandlingen bli sammenlignet med hverandre, med særlig fokus i drøftingen. Redegjørelsen for designet kommer i metodekapitlet.

1.3 Tidligere forskning

For å få et innblikk i hvem ungdommene i tiltakene er, og hvor mange som deltar på arrangementer i regi av Den norske kirke og andre organisasjoner, legges det frem tidligere kvantitativ forskning som den internasjonale konfirmantundersøkelsen, tall fra SSB og Ungdata. Jeg legger også frem noen tidligere kvalitative forskninger. En av de er Ida Marie Høeg som forteller oss mer om hvordan konfirmanter forstår seg på kristen identitet og tilhørighet. Den andre som legges frem er Steffen Eikenæs sin masteravhandling som ser på objekter og kulturelle redskaper i to trosopplæringsplaner.

I 2007/2008 ble det gjort en internasjonal konfirmasjonsundersøkelse blant protestantiske konfirmanter fra ni europeiske land (Schweitzer, Ilg, & Simojoki, 2010). Denne undersøkelsen viser at ungdommen vektlegger tilhørighet, kontakt og samhandling med jevnaldrende. Både motivet og utbyttet av konfirmasjonstiden sentrerte seg i stor grad rundt dimensjonen fellesskap med jevnaldrende (Høeg, 2012:201). Ut fra undersøkelsen ser vi at fellesskap er en viktig dimensjon for ungdommer. Et annet relevant funn i undersøkelsen, med tanke på trosopplærings plass i konfirmasjonstiden, er at stigningen av å anse seg som kristen blant konfirmantene endret seg fra 50% til 54% etter endt konfirmasjonstid. Dette viser at konfirmanttiden ikke gjør en vesentlig endring i identiteten som kristen hos konfirmanter (Høeg, 2012:203).

Statistisk sentralbyrå viser fra 2017 at prosentandelen på konfirmerte er på 60%. Andelen er sunket med 3,9% på de siste fire årene (Statistisk sentralbyrå, 2017). Dette viser oss at konfirmasjonen når ut til store deler av bredden. Når det gjelder deltakelse på ungdomsklubb kan Ungdata 2017 vise til at religiøse organisasjoner opplever stor medlemssvikt (Bakken, 2017:54). De presenterer også en undersøkelse der ungdommer blir spurt om de har deltatt i en religiøs organisasjon den siste måneden. Prosentandelen på ungdomstrinnet er 24% og på videregående ligger den på 12%. Begrunnelsen for høy deltakelse på ungdomstrinnet er konfirmasjon (Bakken, 2017:55). Ut fra prosentandelen på aktive ungdommer på ungdomsklubber og religiøse foreninger ser vi at det gjelder mindretallet av ungdommene og at tallet stadig minker og når ikke hele bredden.

I forskningsartikkelen til Ida Marie Høeg "Fellesskap og kulturell tilhørighet" (2012) viser hun sin kvalitative forskning med dybdeintervjuer med 23 ungdommer. Her stiller hun spørsmål som maler et bilde av hvordan deres kristne identitet formes og hva fellesskapet i

kirken bidrar med i denne formingen. Vi kan se, gjennom intervjuer med informanter, at deres forståelse rundt den kristne tro endres. Før konfirmanttiden var det gudstroen og gudstjenestedeltakelse som representerte hva det ville si å være kristen. Etter kontakt med familiemedlemmer, unge og voksne i kirken har de fått bekreftelse på at det ikke avhenger av en sterk tro eller en bestemt tro for å forstå seg selv som kristen. Her ser det ut som de forlater tanken om at de må “gjøre” for å være kristen. Likevel refererer ungdommene til seg selv som kristen med at i tillegg til tro er det nødvendig å “gjøre” sin tilhørighet med rituelle handlinger. Det er gjennom å praktisere religion rituelt ungdommene utformer og konstituerer sin kristne identitet. Tro og handling er sentralt i deres beskrivelse av det å være kristen. Denne forståelsen kan gå under begrepet kulturkristen. Å ha en kristen identitet gir fellesskap og kulturell tilhørighet. Tilhørigheten har skapt en større trygghet og sikkerhet for hvem de er (Høeg, 2012:214).

Avhandlingen til Steffen Eikenæs (2017) omhandler objekter i to trosopplæringsplaner. Eikenæs bruker også aktivitetsteorien som analyseverktøy for å finne objektet og hvilke kulturelle redskaper som blir brukt for å fremme dem. Det som skiller min avhandling fra hans er at jeg går i dybden på to spesifikke caser og bruker andre metoder for å finne objektet og redskapene. Vi bruker begge et komparativt design, der forskjellen er at Eikenæs har en innholdsanalyse av to dokumenter. Ut fra avhandlingen hans kan vi se at objektene i to trosopplæringsplaner er fellesskap og tilhørighet, kristen identitet og trosopplæring i hjemmet.

1.4 Presisering av sentrale begreper

Tidsavgrenset tiltak er tiltak som inngår i trosopplæringsens tidsomfang, og som arbeider etter trosopplæringsplanens innhold; livstolkning og livsmestring, kirkens tro og tradisjon og kristen tro i praksis. Dette er et tiltak som skal nå hele bredden av de dømte. Et *kontinuerlig tiltak* kan inngå i trosopplæringsens tidsomfang, men det er ikke vanlig prosedyre. Det er et tiltak som skjer ved siden av trosopplæringen og som ikke har krav om å gjennomgå trosopplæringsens innhold.

Objekt er avhandlingens mest sentrale begrep. Aktivitetens mening og drivkraft, har med objektet å gjøre. Objektet er det som driver aktiviteten fremover. En enkel måte å forklare begrepet på, er at det er formålet til aktiviteten. Likevel er ikke det dekkende. Det er ikke så enkelt å få tak i objektet, som skyldes i at det er mange deltakere i en aktivitet som har ulike

objekter. Det vil si at det kan være flere objekter i en aktivitet. Det gjør at objektet ikke alltid er like entydig. Objektet er alltid i bevegelse og blir hele tiden forhandlet mellom deltakerne (Afdal, 2013:192). Begrepet vil bli redegjort i teorikapitlet.

Begrepet *kulturelle redskaper* har sammenheng med aktivitetsteorien, og blir brukt som et analytisk verktøy for å kartlegge hvordan objektene blir fremmet i tiltakene. Kulturelle redskaper kan være alt fra språk, materielle og symbolske redskaper. Disse er med på å skape mening i handlinger. Siden spekteret av redskaper er så stort, har jeg valgt å dele de inn i to kategorier; *religiøse* og *allmennkulturelle* redskaper. Dette blir redegjort for i teorikapitlet.

1.5 Avhandlingens oppbygning

Avhandlingen har i alt ni kapitler. I kapittel to redegjøres avhandlingens analyseverktøy og hovedteori, aktivitetsteorien. Redegjørelsen vil dreie seg om teoriens opphav og utvikling, med fokus på objekt og kulturelle redskaper. På slutten kommer en operasjonalisering av teorien. Kapittel tre omhandler metode, og her vil det bli redegjort for komparativ casedesign, framgangsmåte for innsamling av datamateriale, og forskningens kvalitet vil bli drøftet. Kapittel fire til syv er avhandlingens analyse. I kapittel fire introduseres konfirmantarbeidet og ungdomsklubben. Ved hjelp av aktivitetsteorien og datamaterialet blir objektene kartlagt. Videre vil de tre kartlagte objektene bli tildelt hvert sitt kapittel. Hvert kapittel introduserer objektet ved å få en forståelse for begrepene, kartlegge de ansattes framgangsmåte for å oppnå objektene og til slutt se på hvilke kulturelle redskaper som blir brukt for å fremme objektene. Etter analysekapitlene kommer kapittel 8 som skal drøfte funnene. Drøftingen vil først se på forholdet mellom objektene, videre se på bruken av noen kulturelle redskaper, og til slutt drøfte rundt bredde og dybde i et kontinuerlig og et tidsavgrenset tiltak. Avhandlingen avsluttes med en konklusjon i kapittel ni. Her vil avhandlingen oppsummeres i lys av problemstillingen.

1.6 Litteratur

Hovedmaterialet er det empiriske materialet. Så vil jeg bruke litteratur for å belyse dette. Viktigste teorien er aktivitetsteorien, som blir redegjort for i teorikapitlet. I tillegg har jeg brukt annen relevant litteratur for å belyse funnene. Bård E. H. Norheim (2008) er redaktør for boken *Kan tru praktiserast?* som har flere kapitler som går dypere inn i flere av funnene i datamaterialet. Disse vil bli brukt særlig inn mot de kulturelle redskapene i analysen. Grace

Davie (2015) skriver om tematikken «believing without belonging» og «belonging without believing» i sin bok *Religion in Britain*. Dette tas opp i analysen, men blir mest brukt i drøftingen. Kenda Dean (1998) har illustrert en modell for forholdet mellom ungdomsarbeid og menighetsfellesskap som kalles for «en-øret mikkemus-modell» i *The Godbearing Life*. Denne vil bli lagt frem i drøftingen. I tillegg bruker jeg litteratur fra Geir Afdal (2012) og andre forfattere som skriver om praksisfellesskap og identitet. Boken *Den virkelige kirke* av Harald Hegstad (2009) brukes som kilde inn mot teologiske temaer rundt kristent fellesskap og forståelse.

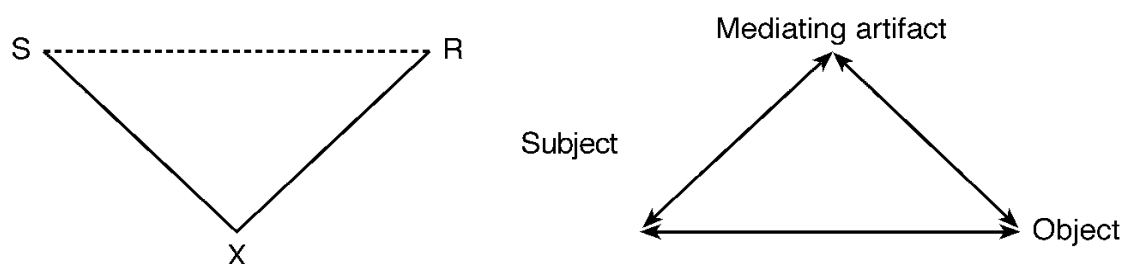
Disse kildene blir ikke utdypet i teorikapitlet, men legges frem i analysen og drøftingen. Det blir brukt flere kilder enn de som ble nevnt ovenfor, men de er ikke like sentrale og blir brukt som tilleggsinformasjon. De legges frem når jeg tar de i bruk.

Kapittel 2 – Teori

I teorikapitlet presenteres avhandlingens hovedteori; aktivitetsteorien. Teorien har gjennom tidene blitt videreutviklet av flere teoretikere, men i denne avhandlingen tar jeg utgangspunkt i Vygotsky, Leont'ev og Engeström sine arbeider rettet mot teorien.

2.1 Aktivitetsteori

Aktivitetsteorien, også kalt Cultural Historical Activity Theory (CHAT), begynte å ta form på 1920 og 1930-tallet av den russiske psykologen Lev Vygotsky, hovedtalsmannen for den sosiokulturelle teori¹, og hans student Aleksey Leont'ev (Sandsmark, 2013:210). Det hele startet med Vygotskys kritikk mot behaviorismen² sitt forsøk på å forklare læring som enkle forbindelser mellom stimulus (S) og respons (R). Vygotsky mente at dette måtte forstås i sammenheng med medierende artefakter som han illustrerte med en modell (figur 2.1a) for å forstå menneskers handlinger (Säljö, 2006:25). I senere tid har stimulus og respons blitt omtalt som subjekt og objekt (figur 2.1b). Denne teorien blir kalt førstegenerasjons aktivitetsteori der mediering er grunnlaget for all forståelse. Teorien fokuserer på individers meningsskaping og at mennesker ikke kan forstås uten samfunnet og kulturen de er en del av, heller ikke omvendt; å forstå samfunn uten individer som handler med, og skaper, medierende artefakter (Engeström, 2001:134).

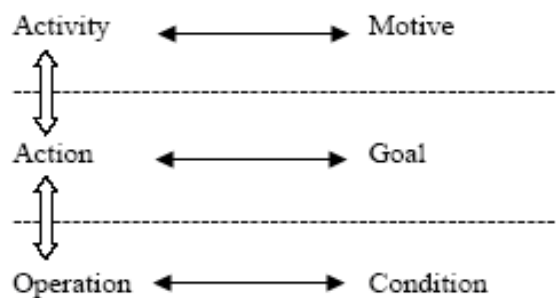

Figur 2.1: (a) Vygotskys medierende triangel og (b) den vanlige reformuleringen (Engeström, 2001:134)

¹ «Sosiokulturell teori understreker hvor viktig dialogen mellom barn og mer kunnskapsrike medlemmer av samfunnet er for barns utvikling. Gjennom denne interaksjonen tilegner barn seg kulturens tenkemåter og atferdsmønstre» (Woolfolk, 2004:70).

² «Behaviorismen forstår menneskelig atferd som bestemt av lovmessighet i naturen. Det behavioristiske prosjekt er altså å avdekke disse lovmessighetene, for så å kunne bruke dem til å kunne forutsi, kontrollere og styre atferd» (Afdal, 2013:77).

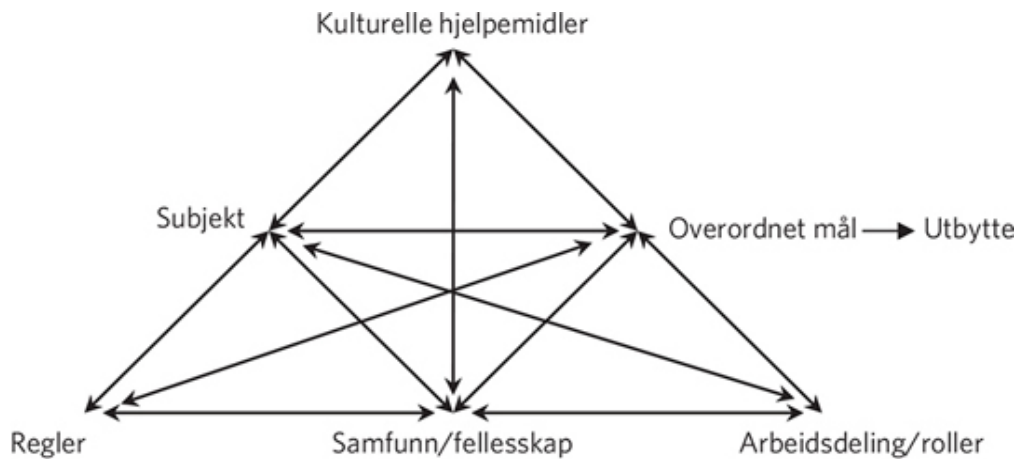
I senere tid ble modellen videreutviklet av Leont'ev som gikk fra individ til system og innførte begrepet aktivitetssystem. Denne teorien viser hvordan individuell læring skjer i fellesskap med andre. Modellen nedenfor (figur 2.2) bruker tre begreper for å vise hva en aktivitet består av. Det første er menneskelige *operasjoner* (operation) som er enkeltindividers ubevisste og automatiske handlinger ved bruk av medierende verktøy. Deretter kommer begrepet *handlinger* (action) som er individuelle og målrettede enkelthandlinger. Begrepet *aktivitet* (activity) er fellesskapets handlinger som beveger seg mot et motiv som kan forstås som medierende prosesser som foregår i dagligdagse virksomheter. Motivet som aktiviteten beveger seg mot kalles også for objekt, som jeg skal se nærmere på senere i kapitlet. Det sentrale fra Leont'evs arbeid er at handlinger er individuelle og aktivitet er kollektive som gjør et objekt mer omfattende enn et formål, som derfor må ses i sammenheng med aktivitetens motivasjon og drivkraft mot en overordnet hensikt. Handlingene gir først mening når en ser det i sammenheng med hele aktiviteten og finner objektet (Afdal, 2013:189f).

Figur 2.2: Strukturen av aktivitet presentert av Leont'ev (de Lange, 2010:49)

2.1.1 Engeströms trekkanter

Finske Yrjö Engeström utarbeidet en illustrasjon av aktivitetsteorien for å vise hvordan enkeltindividers mediering foregår i rammene av fellesskapet, som han kalte for andregenerasjons aktivitetsteori. Dette gjorde han ved å bygge ut Vygotskys modell (figur 2.1b) ved å tilføre dimensjonene regler, fellesskap og roller som forteller om aktivitetens fellesskap. Modellen gir derfor mulighet til å se hvordan fellesskapet på makronivå og handlingen på mikronivå henger sammen og beveger seg mot et objekt (de Lange, 2010:51).

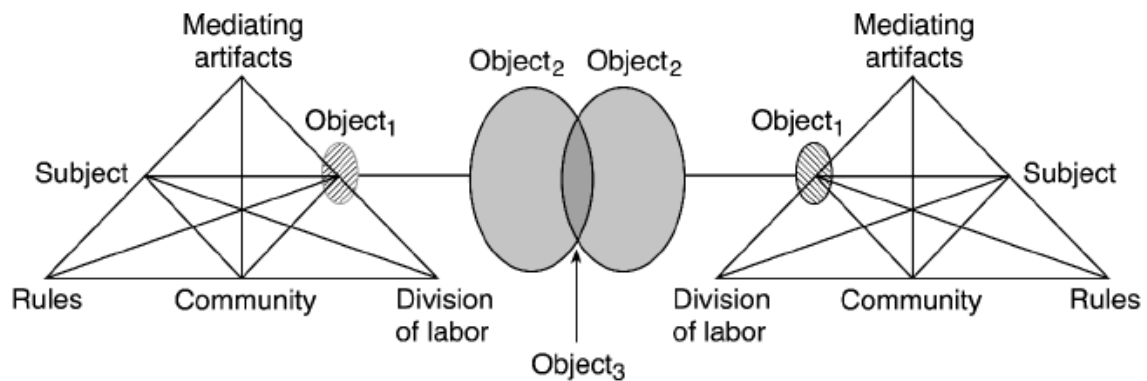
Figur 2.3: Engeströms trekanter (Postholm & Smith, 2017:80)

Leont'ev har et berømt eksempel på aktivitet som jakt. Eksempelet gir en forståelse av hvordan mennesker handler i en aktivitet. Selve jakten er *aktiviteten* og jaktlaget er *fellesskapet* som består av flere *roller* med ulike ansvarsoppgaver, for eksempel å jage og skyte. Ansvarsoppgaver i seg selv kan være uten mening hvis ikke alle utfyller sine roller, for eksempel er det ingen mening i å jage hvis formålet er å skyte dyr. Deretter kan en forstå aktiviteten i lys av *regler*, både implisitte og eksplisitte, som gjelder for det kollektive fellesskapet og de enkelte deltagerne. Disse reglene kan forstås som medierende artefakter som både fortolker og regulerer forholdet mellom fellesskapet og subjektet. Gjennom å kartlegge de ulike dimensjonene kan en se hva aktiviteten beveger seg mot, som en også kan forklare som en produktiv retning siden en aktivitet alltid er produktiv. Mediering går derfor fra å være en individuell prosess til en kollektiv prosess. Engeström sier at en aktivitet alltid er på vei fra noe – mot noe, som da er objektet (Afdal, 2013:190f).

Engeström har videreutviklet andregenerasjonsteorien til en tredje generasjon som tar opp problematikken når to eller flere aktiviteter møter hverandre. Fokuset rettes derfor vekk fra det enkelte aktivitetssystemet og mot interaksjon mellom flere aktiviteter. Et eksempel kan være kirke/skole-samarbeid når en skoleklasse kommer på en skolegudstjeneste. Da må disse to aktivitetene kommunisere og forhandle om mening. I en slik kommunikasjon må en finne et eller flere objekter de har til felles. Engeström illustrerer dette i en modell (figur 2.4) der deler av objektene overlapper hverandre. I overlappingen kan det skapes ekspansjon³ ved at

³ Ekspansjon er et mer radikalt ord for læring. «Ekspansjon betyr i videste forstand en ekspansjon av virkeligheten, nye måter å handle og forstå på» (Afdal, 2013:192)

aktivitetene interagerer med hverandre. Ekspansjon skjer ikke automatisk. Ekspansjon krever bruk av enten nye eller gamle medierende verktøy for å skape utviklingsprosesser innenfor eller mellom aktivitetssystemer (Afdal, 2013:191f).

Figur 2.4: Modell av tredjengenerasjons aktivitetsteori med to samspillende aktiviteter (Engeström, 2001:136).

2.2 Objekt

Objekt er det mest sentrale begrepet i aktivitetsteorien. Begrepet kan forstås som en materiell gjenstand eller et formål. En vanlig forståelse i teorien er at objektet kun er formålet eller at formålet vektlegges mest. I følge Foot er dette en feil forståelse, og sier at det er viktig å balansere begge forståelsene slik at objektet ikke blir redusert og mister mening (Foot, 2002:132). Objekt handler om aktivitetens drivkraft og motivasjon mot en overordnet hensikt. Det er altså et begrep som er ladet med mening. Ved å ha et tydelig objekt i en aktivitet vil objektet forme aktiviteten mer og mer (Afdal, 2013:189).

For å finne objektet i en aktivitet er det viktig å få en oversikt over fellesskapet, siden et fellesskap kan bestå av flere motiver for aktiviteten. Regler og roller er også sentrale, men de sier mer om hvordan en beveger seg i aktiviteten. Så ved å kartlegge motivene i aktiviteten kan en finne et samlende objekt eller flere objekter siden en aktivitet består av flere stemmer og motsetninger (Afdal, 2013:192). Uten et objekt blir aktiviteten meningsløs.

2.3 Medierende verktøy

Begrepet medierende verktøy kommer fra Vygotsky som påstår at virkeligheten blir mediert gjennom tegn og verktøy konstant. Alt vi ser blir formidlet gjennom noe, gjennom verktøy

(Sandsmark, 2013:210). Alt vi oppfatter som virkelighet forstås gjennom noen verktøy. Vi får derfor ikke en direkte tilgang til virkeligheten, men at dette tolkes gjennom noen verktøy. Materielle ting er ikke medierende verktøy i seg selv, men blir det først når en gir det en symbolsk mening i en målrettet menneskelig praksis (Afdal, 2013:152). Det er også mulig å bruke begrepene kulturelle redskaper og artefakter. Verktøy kan deles inn i to hovedkategorier; symbolske og materielle ting. Språk går under symbolske verktøy som er det mest brukte verktøyet vi bruker for å formidle og forstå mening. Dette verktøyet kan også kalles for intellektuelle-, kommunikative-, mentale- og diskursive verktøy (Säljö, 2015:27). Materielle verktøy er gjenstander som er produsert av mennesker. Det er ikke alltid enkelt å skille de to hovedverktøyene fra hverandre siden de er så naturlige i hverdagslivet. For eksempel har en Bibel både fysiske og intellektuelle sider. Det er derfor ikke viktig å skille de fra hverandre, men å ha i bakhodet at alt er mediert og at ingen av verktøyene vi bruker er nøytrale. De kommuniserer alltid et eller annet mellom individene og aktivitetene de er en del av. Det er derfor i prinsippet umulig å handle uten medierende verktøy (Säljö, 2015:28).

2.4 Operasjonalisering

Det er lagt frem tre generasjoner aktivitetsteorier som gir en forståelse av dens utvikling og gang. Både den andre og tredje generasjonen kan være aktuelle i analysen og drøftingen. Likevel velger jeg å ta utgangspunkt i andregenerasjons aktivitetsteori for å finne objektet i avhandlingens to analyseenheter. Den ene analyseenheten, konfirmantarbeidet, kan i hovedsak deles inn i to aktiviteter for å gjøre det enklere å finne et felles objekt for hele aktiviteten, siden fellesskapet er ganske todelt; ledere og konfirmanter. De to fellesskapene er to ganske ulike fellesskap som har ulike roller; leder og deltaker, regler og motiver. Ved å bruke tredjegenerasjonsteorien kan fellesskapene settes inn i hver sin aktivitet siden mye av konfirmantarbeidet ikke kun foregår på konfirmantsamlingene – det er mye større enn som så. I denne avhandlingen er der valgt å følge andregenerasjonsteorien fordi konfirmantarbeidet ikke gir mening hvis vi tar ut et av fellesskapene. Lederne er avhengige av å lede deltagerne og deltagerne er avhengig av at noen planlegger og gjennomfører. En rolle gir ingen mening hvis de resterende rollene ikke fylles.

2.4.1 Objekt

Problemstillingen min går ut på å finne objektet i et tidsavgrenset og et kontinuerlig tiltak. Dette gjøres ved å sette analyseenhetene i et aktivitetssystem og prøve å kartlegge motivene i

aktivitetene. Noen ganger er det relativt enkelt å finne objektene mens andre objekter er mer skjulte. En aktivitet er alltid i bevegelse, som også vil si at objektet er i bevegelse. Dette kan gjøre det vanskeligere å legge merke til. Siden avhandlingen tar utgangspunkt i de ansattes målsettinger vil ikke hele fellesskapet ha en like tydelig stemme inn mot mine funn. Det er de ansattes stemmer som er tydeligst og vil derfor prege objektene som legges frem i avhandlingen. Men siden det blir brukt to metoder; intervju og observasjon, klarer en å danne et større bilde av aktivitetens helhet. Da får en se hva som blir gjort i praksis og hva som ønskes blant informantene. Konfirmantenes og ungdommenes motiver kommer frem gjennom de ansattes oppfatninger.

Afdal (2013) presenterer noen prinsipper innen aktivitetsteorien, der et av dem sier at minste analyseenhet er et aktivitetssystem. Det vil si at et objekt ikke kan forstås ut fra individers handlinger, forståelser og formål. Det må ses i sammenheng med aktivitetens helhet. Derfor er det viktig at begge metodene, intervju og observasjon, får en tydelig stemme inn i etterlysningen av objektene (Afdal, 2013:193).

2.4.2 Kulturelle redskaper

De kulturelle redskapene, eller medierende verktøyene som blir omtalt i dette kapitlet, deles inn i to hovedkategorier: symbolske og materielle artefakter. Siden de er vanskelige å skille og heller ikke alltid ønskelig å skille, velger jeg å dele kulturelle redskaper inn i to kategorier: religiøse og allmennkulturelle redskaper. Inspirasjonen for denne inndelingen kommer fra Anne Karen Myklebust og Steffen Eikenæs sine masteravhandlinger (Myklebust, 2016:28ff, Eikenæs 2017:20f)

Religiøse redskaper kan være alt fra kirkebygg til dåp. Redskapene brukes tett mot religiøse praksiser, som vi også ser i begge analyseenhetene. Praksisene bruker redskaper som både er symbolske og materielle. En kan fort tenke at religiøse redskaper oftest er symbolske, men religioner bruker mange materielle redskaper i sine praksiser. I nattverden er det for eksempel brød og vin og i dåp er det døpefont og vann. Men de materielle redskapene er ikke religiøse i seg selv, de har en dypere mening. Redskapene blir utviklet gjennom en indre forståelse og en ytre bruk. De kan ikke brukes i andre sammenhenger uten å bli oppfattet som religiøst. Dåpen gir for eksempel ingen mening om en ikke kjenner til det religiøse innholdet. Den religiøse meningen kommer frem gjennom det symbolske. Det kan også gå andre veien; musikk er

symbolsk men er avhengig av materielle instrumenter. Alt henger derfor sammen (Afdal, 2013:152).

Allmennkulturelle redskaper er mer fleksible redskaper som kan assosieres som ulike redskaper, som for eksempel i denne avhandlingen som religiøse redskaper. Det som skiller disse redskapene er at allmennkulturelle redskaper ikke har en automatisk tilknytning til det religiøse. Det er redskaper som brukes i det allmenne, i dagliglivet, uten at man tenker over det. For eksempel er sang allmennkulturelt. I kirkelig sammenheng synger man ofte lovsanger. Dette redskapet er allmennkulturelt, men som også kan fungere som religiøst redskap. Det skjer ikke en automatisk forståelse på at en sang, med kristent innhold, er religiøst, på grunn av den allmennkulturelle bekledningen rundt. Et kjennetegn for allmennkulturelle redskaper er at det religiøse må forklares. En lovsang må for eksempel kalles for en kristen sang, og lystenning må forklares som en bønn (Eikenæs, 2017:20f).

Kapittel 3 – Metode

I forrige kapittel ble aktivitetsteorien lagt frem som et rammeverk for avhandlingen. I dette kapitlet skal jeg redegjøre for hvordan jeg har gått frem for å svare på problemstillingen. For å svare best mulig på problemstillingen, som søker etter objekter og kulturelle redskaper i to trosopplæringstiltak, falt det naturlig å velge en kvalitativ metode over kvantitativ. Kort fortalt handler kvalitativ metode om å karakterisere miljøer eller personer, samt skape et helhetlig inntrykk. Metoden gjør det mulig å gå i dybden på det man undersøker, ofte gjennom kunnskap fra informantenes tenkemåter, forståelser og livsverden. Dette gjør det mulig å få tak i egenskaper og karaktertrekk ved miljøer (Repstad, 2007:16ff). Kvantitativ metode, som ofte settes opp som kontrast til kvalitativ, søker ofte utbredelse og analyse av data og tall (Bryman, 2012:36).

Analyseverktøyet blir aktivitetsteorien i samarbeid med annen litteratur. Aktivitetsteorien skal finne og analysere informantenes og hele aktivitetenes handlinger mot et eller flere objekter (Postholm & Smith, 2017:30f). Intervju og deltakende observasjon er metodene for innsamling av datamateriale, som sammen gir en helhetlig forståelse av hva analyseenheter beveger seg mot, og hvordan redskaper brukes.

3.1 Komparativ casedesign

Komparativ design innebærer å sammenligne og sette to caser opp mot hverandre for å lettere forstå sosiale fenomener innad i casene. Ved å bruke noenlunde identiske metoder i casene for datainnsamlingen er det enklere å sammenligne funnene (Bryman, 2012:72). Avhandlingens caser som skal sammenlignes, er konfirmantarbeidet og ungdomsklubben. Innen kvalitativ forskning med et komparativt design, bruker man flercasestudie. Grunnen er at et flercasestudie gjør det enklere å se om teorien holder mål eller ikke, som da blir med på å styrke teorien (Bryman, 2012:74).

Casedesign består av ordet *case*, som betyr *tilfelle*. Innen forskning er det to sentrale kjennetegn ved casedesign: avgrenset oppmerksomhet mot casen og en detaljert beskrivelse av den. Datamaterialet samles inn på en kort eller lengre periode. Casen studeres derfor i en setting. I dette tilfellet samles datamaterialet inn på én samling i hver case; en ungdomsklubbkveld og en konfirmanthelg. Casestudier bruker ofte kvalitative metoder for å

gjennomføre studiet. Det er en fordel å kombinere ulike metoder for å skaffe seg mye og detaljerte data (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:80f). Intervju og observasjon er metodene jeg har valgt for å få mest data ut av analyseenhetene.

Innen casesdesign er det flere designstrategier. Som sagt ovenfor er det vanlig i komparativ design å bruke flercasestudie. I dette tilfellet står valget mellom å ha flere caser og én analyseenhet og én case med flere analyseenheter (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:206). Valget faller på hvordan man forstår begrepene case og analyseenhet. Jeg forstår tiltakene som caser og de ansatte som analyseenhet. Likevel vil det være enklere å referere tiltakene som analyseenheter siden de blir analysert i analysekapitlene, på lik linje som de ansatte. Jeg kommer derfor til å omtale tiltakene som både caser og analyseenheter, der det faller naturlig.

Ulempen ved å ha to caser er at funnene ikke blir robuste nok. En mulighet for å gjøre det enklere og mer robust er å tematisere på forhånd. Intervjuguiden er en måte å gjøre dette på (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:207f). I dette tilfellet leter jeg etter felles temaer som målsettinger og kulturelle redskaper.

3.2 Utvalg

3.2.1 Utvalg av caser

Jeg hadde noen utvalgsriterier da jeg skulle velge menighet og trosopplæringstiltak. Det første valget i prosessen var å velge to trosopplæringstiltak og deretter menighet. Eneste kriteriet jeg hadde til tiltakene var at det skulle være to tiltak en kunne finne i flere menigheter. Det tidsavgrensede tiltaket var enkelt å velge, siden det sentrale tiltaket i ungdomsårene i trosopplæringsplanen er konfirmantarbeidet. Alle menigheter har konfirmanter og det vil derfor gjøre avhandlingen mer aktuell for andre menigheter å lese. Valget av det kontinuerlige tiltaket var ikke like enkelt. Jeg søkte rundt i menigheter og sjekket hvilke tiltak som var rettet mot ungdommer. De fleste menighetene jeg sjekket innom hadde enten kor eller klubb. Valget falt på klubb siden det har flere likheter med konfirmantarbeidet med tanke på innhold og opplegg.

I valget på menighet hadde jeg tre utvalgsriterier, at menigheten utfører begge tiltakene, at noen av de ansatte er med i begge tiltakene og at klubben har et kristent innhold⁴, for eksempel ved å ha en andakt. Det endelige valget falt på hvilken menighet som var tilgjengelig, i tillegg til min allerede kjennskap til den, som er en ofte brukt metode hos forskere i utvalgsprosessen. Valget på å ha to trosopplæringstiltak, to caser, kan begrunnes med at tiltakene var en maksimal variasjon; tidsavgrenset og kontinuerlig, innenfor samme menighet (Tjora, 2012:35f). Fordeler og ulemper ved å velge en menighet jeg har kjennskap til kommer jeg tilbake til senere.

3.2.2 Utvalg av informanter

For å avgrense avhandlingen har valget på informanter falt på ansatte i casene. Avhandlingen kunne gått bredere til verks ved å intervju andre grupper i casene, for eksempel konfirmanter og unge ledere, for å kartlegge deres motiver og forståelse rundt kulturelle redskaper. Dette ville gjort avhandlingen for stor. Det avgrenses derfor til de ansatte. Jeg hadde to kriterier: å være ansatt i kirken og at noen av de arbeidet i begge tiltakene. Siden jeg allerede hadde kjennskap til menigheten, valgte jeg ut informantene selv. Ønsket var å få et så heterogent utvalg som mulig, men likevel et utvalg med samme grunnleggende motiver. Siden alle informantene var ansatte har de så å si samme grunnleggende motiver. Valget falt på hovedleder for konfirmantarbeidet og to ungdomsarbeidere med hovedansvar for ungdomsklubben og delansvar i konfirmantarbeidet. Det var flere ansatte å velge mellom, men jeg valgte å kun ha tre informanter som fremstår som nøkkelinformanter. Siden casedesign søker etter detaljert beskrivelse, er det sentralt å finne nøkkelinformanter (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:80). En nøkkelinformant har en rolle som besitter den informasjonen forskeren leter etter, er samarbeidsvillig, motivert til å fortelle og har en viss upartiskhet til settingen (Repstad, 2007:58). Denne rollen opplevde jeg informantene fylte. Etter gjennomføringen av intervjuene var opplevelsen at variasjonen var bred, men samtidig samkjørt. Å legge til flere informanter viste seg derfor å ikke være nødvendig.

3.3 Metoder for innsamling av materiale

Mitt materiale bygger på to metoder; deltagende observasjon av konfirmantarbeid og ungdomsklubb og intervju av kirkelige ansatte. Problemstillingen etterlyser objekter og

⁴ Med *kristent innhold* mener jeg at det skal inneholde for eksempel andakt, bønnevandring, lovsang eller lignende. Alle klubber i Den norske kirke har et automatisk kristent preg over seg ved å være i kirkens regi, men det er ikke dette jeg sikter til.

kulturelle redskaper som fremmer objektene. Aktivitetsteorien sier at minste analyseenhet er et aktivitetssystem, og at objektet i systemet ikke kan forstås uten å se det i aktivitetens helhet. Heller ikke individers handlinger, forståelser og formål kan forstås uten helheten (Afdal, 2013:193). Derfor velger jeg å bruke to metoder som skal prøve å forstå aktivitetenes helheter. Observasjonen skal se aktivitetens bevegelser og bruk av kulturelle redskaper og intervjuene skal få et innblikk i individers handlinger, forståelse og formål.

3.3.1 Deltagende observasjon

Deltagende observasjon er en metode der forskeren samler inn data ved å gå ut i feltet for å observere hva mennesker gjør og sier. Dette skjer i en setting forskeren ikke har regissert, til sammenligning er intervju regissert av forskeren. Metoden kan også kalles for feltarbeid og etnografi, men jeg velger å bruke begrepet deltagende observasjon, siden det gir klarere assosiasjoner til min rolle som forsker. Det viser en balanse mellom å være blant mennesker og delta i deres samhandling, samtidig som man observerer handlingene deres (Fangen, 2010:12).

Observasjon kan brukes som «en supplerende metode for å få svar på problemstillingene, eller for å undersøke dem fra et annet perspektiv» (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:129). Intervju er avhandlingens hovedmetode for å finne det problemstillingen etterspør. Observasjonen blir i dette tilfellet en supplerende metode. Observasjonene er med på å underbygge funnene fra intervjuene og er med på å avsløre bruken av kulturelle redskaper. Under en observasjon har man en evne til å se ting fra et annet perspektiv. Erfaringen var at dimensjonene, fellesskap, regler og roller, ble mer synlige i observasjonen enn i intervjuene. I intervjuguiden var spørsmålene formulert for å kartlegge dimensjonene, likevel var jeg avhengig av observasjonen for å få en helhetlig forståelse av dem.

Rollen som skjult eller åpen observatør varierte fra konfirmantarbeidet og ungdomsklubben. En skjult observasjon har noen etiske fallgruver. Repstad skriver at man er en forræder hvis man observerer eget miljø og henter ut data uten aktørenes samtykke, og man er en spion hvis man observerer et fremmed miljø under falske foregivende (Repstad, 2007:40). Rollen som skjult eller åpen observatør kan variere i ulik grad. Under begge observasjonene hadde jeg fått tillatelse av de ansatte. Rollen min var derfor ikke skjult. Samtidig var ikke alle aktørene bevisst over min rolle som observatør i tiltakene.

Under observasjonen av ungdomsklubben, når ungdommene så at jeg noterte på mobilen, fortalte jeg at jeg observerte. Jeg ville gi uttrykk for at jeg skrev på mobilen for å notere, ikke fordi jeg ikke ville delta i samtalene. Min opplevelse var at min rolle som observatør ikke påvirket utfallet av aktiviteten i noen stor grad. Ungdommenes oppførsel virket ikke berørt av min rolle som observatør.

I konfirmantarbeidet kunne observatørrollen til en viss grad oppleves skjult. Ingen av konfirmanter ble fortalt at jeg observerte. Jeg gikk ikke inn i feltet med en tanke om at observasjonen skulle være hemmelig, men jeg opplevde der og da at det ikke var nødvendig eller naturlig å fortelle konfirmanter om min rolle. Mye grunnet at jeg ikke observerte deres individuelle handlinger, men fellesskapets bevegelse. For eksempel under bønnevandringen observerte jeg hvordan fellesskapet bevegde seg rundt i kirkerommet med bønnestasjonene. Observasjonen gikk mest ut på å se hvilke redskaper som ble brukt for å fremme objektene og kartlegge formålet til de ansatte.

3.3.2 Kvalitative intervju

Kvalitative intervjuer er en samtale med en struktur og et formål, som settes av intervjueren. Gjennom intervjuer får man frem informantenes meninger, holdninger og erfaringer om temaet som forskes på (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:145). Formålet i intervjuene var å kartlegge informantenes målsettinger og deres forståelse rundt ulike kulturelle redskaper fra observasjonen. Fremgangsmåten var å lage en intervjuguide⁵ med spørsmål knyttet opp til temaene. I utformingen av spørsmålene var jeg oppmerksom på å gjøre de mest mulig åpne og lite førende. Det betyr ikke at jeg lyktes med det, eller om informantene opplevde det slik. Spørsmålene viser tydelig hva jeg er ute etter, og jeg hadde en baktanke om hvilke dimensjoner fra aktivitetsteorien jeg var på let etter, for å skape et bilde av helheten.

Intervjuene fikk en strukturert ramme, selv om intensjonen var å ha dem semistrukturert. Det var mye grunnet prosessen rundt intervjuguiden. For at jeg skulle finne det jeg lette etter, med hjelp av aktivitetsteorien, var det nødvendig å ha klart spørsmålene som var knyttet opp til hver dimensjon som jeg ønsket å kartlegge. Det var derfor nødvendig å ha en strukturert form rundt intervjuene for å kunne systematisere svarene på en ryddig måte og gjøre det enklere å

⁵ Se vedlegg 2: Intervjuguide.

sammenligne svarene i ettertid (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:148). Det var fortsatt rom for oppfølgingsspørsmål hvis informantene kom med nye temaer som var relevante.

En god intervjuer er bevisst på at det skjer fortolkninger i samtaler. Jeg prøvde derfor å være bevisst på å få bekreftet om jeg hadde forstått informanten riktig. Jeg brukte lydopptaker i alle intervjuene, som gjorde det enklere i ettertid å dobbeltsjekke om jeg hadde hørt og forstått informantene riktig. Både med lydopptak og transkribering skjer det fortolkninger. Man må særlig være obs på at man kan miste viktig kroppsspråk gjennom lydopptak (Bjørndal, 2011:90). Senere i avhandlingen blir det lagt frem flere transkriberte sitater fra intervjuene. Sitatene som blir lagt frem er oversatt fra et muntlig språk til skriftspråk. Noen ord som «liksom» og «da» blir tatt bort for å gjøre det mer leselig og forståelig for leseren. For å gjøre det mer oversiktlig for leseren ville det vært mulig å skrive informant 1, 2 og 3 for hvert sitat, men for å bevare anonymiteten blir ikke de gitt et nummer eller navn. Det blir dermed ikke mulig å følge en bestemt informant gjennom avhandlingen, det er heller ikke avgjørende for å forstå sitatene og helheten.

3.4 Metode for analyse av materiale

Avhandlingen har en abduktiv tilnærming til avhandlingens teori og datamateriale. Det er en sammensetting av induktiv og deduktiv tilnærming. En induktiv tilnærming handler om å arbeide seg frem mot en teori gjennom datamaterialet. I en deduktiv tilnærming, som oftest er i kvantitative studier, har man allerede en fastlagt teori som skal forklare datamaterialet (Tjora, 2012:26). Siden jeg valgte teorien før datamaterialet ble samlet inn, kan det fremstå som en deduktiv tilnærming til materialet. Men, aktivitetsteorien, som er analyseverktøyet til avhandlingen, klarer ikke å forstå funnene alene. Den har vært med å prege intervjuguiden og intervjuene for å kartlegge objekter, kulturelle redskaper og dimensjonene for å forstå aktivitetenes sammensettinger. Aktivitetsteoriens rolle blir å analysere materialet, og funnene derfra blir videre analysert opp mot annen teori og litteratur. Dette gjør at avhandlingen har en abduktiv tilnærming, med en forhåndsbestemt hovedteori og teorier som arbeides frem gjennom materialet, som gir dypere forståelse i funnene.

3.5 Forskningens kvalitet

3.5.1 Mitt forhold til feltet

Det var mange menigheter som ikke hadde mulighet til å bli intervjuet og observert. I tillegg var det flere menigheter som ikke fylte utvalgsriteriet om at ungdomsklubben skulle ha et kristent innhold. Det var også flere klubber som ikke var kontinuerlige nok, og noen hadde klubb for ungdommer over 18 år. Derfor falt valget på en menighet jeg allerede hadde kjennskap til, og den fylte alle kriteriene. Av hensyn til informantenes og menighetens anonymitet kan jeg ikke karakterisere hvilket forhold jeg har til menigheten.

Å forske på et felt man har kjennskap til, kaller Repstad for «forskning på hjemmebane». Han legger frem både problemer og fordeler dette kan medføre. Å opprettholde distanse og upartiskhet er en utfordring innen kvalitative studier, særlig når man har kjennskap til aktørene og/eller feltet. Likevel sier han at disse problemene ikke er et absolutt argument for å ikke gjennomføre forskningen hvis det er gode argumenter for. Noen fordeler med slik forskning er at det er lettere å forstå seg på feltet og lettere å unngå misforståelser. Samtidig må man være bevisst på at kjennskapen til miljøet kan gjøre at man tar ting mer for gitt, enn en forsker bør gjøre (Repstad, 2007:39).

I tillegg til å ha kjennskap til menigheten, har jeg også bakgrunn som deltager og leder i kirkelige tiltak. Jeg har derfor et språk som oppfatter og forstår ulike elementer i tiltakene. Svakheten med å ha bakgrunn i kirkelige tiltak er at jeg kan ha vansker med å registrere og beskrive elementer som en person utenfra ville lagt merke til. Elementene kan derfor oppfattes som en selvfølge for meg. Jeg må derfor være bevisst på min rolle som forsker.

3.5.2 Reliabilitet, validitet, generalisering

Gjennom dette kapitlet har jeg redegjort for min forskningsprosess og sett på svakheter og styrker ved den. I en kvalitativ forskning er denne refleksjonen viktig, siden den taler om kvaliteten av forskningen. Reliabilitet, validitet og generalisering er de mest brukte indikatorene for å måle kvalitet (Tjora, 2012:202). Reliabilitet handler om datamaterialets pålitelighet. Innen kvantitativ forskning ser man på bruken av strukturerte datainnsamlingsteknikker, mens innen kvalitativ forskning er ikke dette hensiktsmessig. For forskeren er selve instrumentet for innsamlingen. Det går ikke an å duplisere en annens forskers forskning siden ingen har samme erfaringsbakgrunn, som da forteller oss at ingen

kan tolke på samme måte. Så måten å styrke reliabiliteten på, er å gi leseren et beskrivende innblikk i prosessen (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:231f). Dette prøver jeg å følge ved å introdusere tiltakene og de ansatte for leseren i kapittel 4, og deretter vise til sitater og observasjoner i de neste kapitlene.

Validitet handler om troverdigheten til datamaterialet. Innen kvalitativ forskning dreier validitet seg om forholdet mellom funnene og virkeligheten som blir forsket på. En måte å styrke validiteten på er å se på hvordan fremgangsmåtene og funnene samsvarer med formålet til forskningen (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:232). Validiteten på min forskning styrkes av at jeg har brukt to metoder; observasjon og intervju, som kan sjekke om funnene fra intervjuene samsvarer med observasjonen, og motsatt (Fangen, 2010:172).

Når det gjelder om funnene fra konfirmantarbeidet og ungdomsklubben kan generaliseres og overføres til andre lignende miljøer, er vanskelig å besvare på i en kvalitativ forskning. Det er mer vanlig å snakke om overføring av kunnskap i stedet for generalisering, siden ordet generalisering oftest assosieres med statistikker i kvantitative studier (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:233). Men dette er det uenigheter om mellom flere forfattere (Tjora, 2012:207). Funnene i denne avhandlingen kan ikke overføres direkte til hvert konfirmantarbeid og ungdomsklubb i regi av Den norske kirke, men det kan overføres om man kjenner seg igjen (Repstad, 2007:25). For eksempel kan deler av funnene, som bruken av kulturelle redskaper, bli overført til lignende miljøer. Det er ingen krav om at hele avhandlingen blir overført. For å bidra til kunnskap og forståelse for lignende miljøer gir jeg en beskrivende introduksjon av tiltakene og deres sammensettinger. Dette gjør det enklere å kartlegge likheter til andre miljøer.

3.6 Forskningsetikk

Per Nerdrum har forfattet tre retningslinjer for hvilke hensyn en forsker må tenke gjennom i møte med informanter. Det er de to første retningslinjene som er relevant i denne sammenhengen, siden den siste handler om å unngå skade på informanten som oftest rettes mot medisinske forsøk. Første retningslinjen er «informantens rett til selvbestemmelse og autonomi». Måten jeg har tatt hensyn til dette, er å gi informantene et informasjonsskriv⁶ om undersøkelsen der informantene gir skriftlig samtykke om de vil delta. Her har informantene

⁶ Se vedlegg 1: Informasjonsskriv. Problemstillingen i skrivet er blitt endret i skriveprosessen, men det har ikke hatt noen betydning for avhandlingen.

rett til å trekke seg før og etter intervjuene uten noen form for ubehag eller negative konsekvenser (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:85f). Retningslinjen gjelder også for åpen og skjult observasjon, som ble diskutert ovenfor. Etter etiske retningslinjer sjekket jeg hos informantene som hadde ansvar for begge tiltakene, om jeg skulle gi beskjed til alle om min observatørrolle. Siden jeg ikke observerte individuelle handlinger var ikke dette nødvendig, hvis det ikke falt naturlig inn å si det.

Den andre retningslinjen er «forskerens plikt til å respektere informantens privatliv». Her har jeg som forsker i oppgave å ivareta informantens konfidensialitet (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016:85f). Dette har jeg gjort ved å anonymisere informantene, menigheten og navn på aktiviteter i tiltakene, for at det ikke skal være mulig for en person utenfra å spore opplysninger til enkeltpersoner. Alt dette har skjedd i tråd med godkjenning fra NSD⁷.

⁷ Se vedlegg 3: Tilrådning fra NSD. Tematikken i vedlegget er blitt endret i skriveprosessen, men det har ikke hatt noen betydning for verken søkeprosessen eller avhandlingen.

Kapittel 4– Introduksjon til trosopplæringstiltakene

I dette kapitlet skal jeg introdusere avhandlingens to analyseenheter ved hjelp av det innsamlede datamaterialet. Fremgangsmåten blir å sette tiltakene hver for seg for å bli kjent med tiltakenes innhold og sammensetting. Sammensettingen kartlegges ved å bruke aktivitetsteoriens dimensjoner; regler, roller og fellesskap. Videre kommer vi til formålet for avhandlingen; å finne objektene i tiltakene.

4.2 Det tidsavgrensede tiltaket

Ledergruppen i tiltaket består av to prester, fire ungdomsarbeidere, to voksne frivillige og i underkant av 10 unge frivillige ledere. De unge lederne er tidligere konfirmanter som har gjennomført et lederkurs i regi av kirken. Ledergruppen leder et konfirmanthelg på rundt 120 stykker. De møtes en gang i måneden for en konfirmanthelg. Under blir det vist en grov skisse av helgeprogrammet med en kort beskrivelse av innhold og hvem det er ledet av for hver programpost. Det er mye innhold som ikke blir lagt frem nedenfor siden det ikke ses på som relevant for å få et overblikk av helgen. Sentrale detaljer for avhandlingen kommer frem senere.

	Tid	Hva	Innhold	Ansvarlige
Fredag	19:00	Kveldsgudstjeneste	Andakt, lovsang og bønnevandring	Ansatte
	20:00	Underholdning	Leker og sketsjer	Unge ledere
	20:45	Kveldsavslutning	Lovsang, delestund og lystenning	En ung leder og en ansatt
Lørdag	11:00	Fellessamling	Introduksjon til dagens undervisningstema	Ansatte
	11:30	Undervisning	Konfirmanthelg deles i to grupper.	Ansatte
	12:30	Lunsj		Konfirmantforeldre
	13:00	Grupper	Konfirmanthelg deles i åtte grupper. Samtale om undervisningstemaene,	Ansatte, frivillige

			individuell arbeid med konfirmanthelgen og lek.	
	15:00	Fellesavslutning	Oppsummering av dagens tema.	Ansatt
Søndag	11:00	Gudstjeneste	Andakt, vitnesbyrd, lovsang	Ansatt. Unge ledere bidrar.

4.2.1 Sentrale funn i dimensjonene

Konfirmanthelgen kan deles grovt inn i tre fellesskap; ansatte, frivillige og konfirmanter. Innen disse fellesskapene er det flere mindre fellesskap som prester, ungdomsarbeidere, voksne frivillige, unge frivillige, foreldre og konfirmanter med ulike «klikker». Med så mange ulike fellesskap i samme aktivitet er sannsynligheten stor for at det er flere objekter. Fokuset i avhandlingen er de ansattes objekter, men disse objektene er preget av hele aktiviteten, og særlig av konfirmanthelgen som aktiviteten er rettet mot. Jeg har derfor stilt informantene spørsmål om hvilke motiver de oppfatter blant konfirmanthelgen, hvor alle konkluderer at det er veldig varierende. Noen av motivene informantene oppfatter er at konfirmanthelgen ser frem til å bli konfirmert, der noen gjør det av tradisjon, plikt eller fordi de er nysgjerrige på hva kirken handler om. Den ene informanten legger til at motivet kan endres over tid; at i starten er ikke konfirmanthelgen helt sikre på hva de går til og har ikke har så lyst til å delta, men at de etter hvert trives med opplegget og liker å delta.

Ovenfor i helgeprogrammet ser vi ulike ansvarsfordelinger som viser at konfirmanthelgen ikke har noen sentrale ansvarsoppgaver, men heller en deltakerrolle gjennom hele helgen. De ansatte har ansvar for å planlegge og gjennomføre ulike programposter, og de unge ledernes roller er preget av å prøve seg ut som ledere i underholdningsdelen, gruppene og gudstjenesten.

Den siste dimensjonen jeg vil legge fram er regler. Konfirmanthelgen er bundet opp til et tidsskjema og et bestemt innhold. Det er et tidsavgrenset tiltak som betyr at tiltaket må holde seg innenfor et bestemt timesomfang, som i dette tiltaket er 60 timer (Kirkerådet, 2010:21). Under intervjuene ble det stilt spørsmål om regler, der informantene svarte at det kun ble formidlet tydelige regler i forhold til fravær og avkrysning inn og ut, samt noen implisitte regler som de formidlet mer gjennom handling enn ord. Reglene jeg la merke til i

observasjonen var at konfirmantene skulle være stille, ikke sitte på mobilen og ikke snuse. Disse reglene ble fulgt opp delvis ved at lederne hysjet og gav beskjed om å legge vekk telefonen eller snusboksen.

4.3 Det kontinuerlige tiltaket

Ungdomsklubben ledes av to ungdomsarbeidere som også er med i konfirmantarbeidet. Klubben holdes annenhver uke på høsten og cirka en gang i måneden på våren under konfirmantåret. Mange av deltakerne er med som unge ledere i konfirmantarbeidet, og noen er kun aktive i klubben. Antallet på ungdommene i klubben varierer fra åtte til tjue. Under observasjonen var det rundt ti ungdommer tilstede. Klubben samarbeider med en annen kirke i prostiet noen ganger i året og denne gangen var klubben på besøk hos denne kirken. De ansatte i begge kirkene samarbeidet derfor om opplegget og gjennomføringen. Klubbkvelden bestod av «henging»⁸, fellesleker og kveldsavslutning. Kvelden startet med litt «henging» før alle ble delt inn i to lag for en rebuskonkurranse. Konkurransen bestod av flere oppgaver som lagene skulle løse sammen. Konkurransene ble ledet av ledere og en av ungdommene. Deretter ble det satt av tid til «henging» med spill, prat og snacks. En time før slutt samlet alle seg i kirkerommet for en kveldsavslutning. Avslutningen bestod av lovsang, andakt og lystenning. Dette ble ledet av ungdomsarbeiderne. Etter avslutningen fikk ungdommene spille litt til før klubben stengte kl. 23.00.

4.3.1 Sentrale funn i dimensjonene

Ungdomsklubben har to tydelige fellesskap; ansatte og ungdommer. Informantene ble stilt spørsmål om hvilke motiver de oppfatter hos ungdommene. Svarene dreide seg om chips, snop, fellesskap og spill. Informantene opplever at Jesus-perspektivet havner litt i bakgrunnen, men likevel påpeker de at ungdommene kommer og deltar på møte og bønnevandring. Ene informant sier at «de kunne jo ha avtalt å møttes en annen plass, så de kommer jo og er med. Så jeg tror det ligger noe der som tørster etter noe mer, men jeg tror ikke det er derfor de kommer, sånn i hovedsak egentlig».

Videre til neste dimensjon; regler, kommer det frem hos informantene at det ikke er satt noen bestemte regler. Men en kultur som er blitt skapt først og fremst av de ansatte gjennom overføringer og påvirkninger av gode verdier. Inkludering er en «regel» som informanten

⁸ Å «henge» kommer fra det engelske uttrykket «hang out». Uttrykket kan oversettes til uformelt samvær.

legger frem som viktig og sentralt i klubbens fellesskap, men som kan fort glemmes siden man koser seg såpass mye at man glemmer at man kanskje ekskluderer noen.

Den siste dimensjonen jeg vil legge fram er roller, som også kan kalles ansvarsfordeling. Det er to roller som skiller seg ut, som er det samme som fellesskapene; ansatt og ungdom. Slik informantene beskriver sin egen rolle i ungdomsklubben er det å være til stede for å henge med ungdommene og gjøre praktiske oppgaver. Rollen innebærer derfor å sette fram snacks, ta oppvasken, lage til bønnevandring, felleslek, andakt og lovsang. Under observasjonen er ikke det tydelige ansvarsoppgaver blant ungdommer, unntatt en ungdom som var med å lede felleslekene. Ellers var deres roller å være tilstede og henge med sine jevnaldrende. En av informantene ønsker ikke at ungdommene skal føle at de er på besøk i klubben, men heller føle på et eierskap til klubben. Fremgangsmåten for at ungdommene skal føle eierskap til klubben er å skape en «likestillingskultur», som informanten ordlegger seg lattermild, for å at de skal ha mulighet til å påvirke innholdet slik de ønsker.

4.4 Objekt

Gjennom å intervju de ansatte og observere tiltakene, vil jeg få et innblikk i deres målsettinger for tiltakene og forstå hvordan målene og gjennomføringen av målene blir påvirket av aktivitetenes helhet. Målene til de ansatte kan være ulike fra de andre deltakerne, i tillegg til at gjennomføringen av tiltakene kan oppleves annerledes. Fokuset rettes derfor på hvordan hele sammensettingen av aktiviteten preger de ansatte – for det er verken mulig eller ønskelig å løsrive seg fra hele aktiviteten.

Som forklart i teorikapitlet kan det ikke trekkes et likhetstegn mellom objekt og mål. Likevel er mål en del av objektet, som gjør det naturlig å se etter målsettingene for å komme nærmere objektet. Dette gjøres ved å først se på de ansattes målsettinger for hvert tiltak og se det i lys av observasjonene. Et enkeltindivid kan ikke bestemme objektet for en hel aktivitet. Derfor må de ansattes målsettinger bli satt sammen for å komme nærmere objektene. I intervjuene blir hver informant stilt spørsmålet «hvilket mål har du for tiltaket?». Ut fra svarene og det jeg har observert skal jeg komme frem til tiltakenes objekter. Disse objektene blir senere satt inn i hvert sitt kapittel for å finne hvordan de ansatte prøver å nå målene, og hvilke kulturelle redskaper som fremmer objektene.

4.4.1 Ansattes mål for konfirmantarbeidet

Informantenes svar blir analysert sammen med observasjonen og satt sammen til objekter. I intervjuene ble informantene stilt spørsmål om sine mål for tiltaket. Spørsmålet gav tre ulike svar hos informantene, men med ett grunnleggende felles mål; «å fortelle om Jesus». De to andre målsettingene er «å gi dem en plass i kirken» og å lære tro gjennom «learning by doing». Under får vi noen utdrag fra informantenes svar:

Målet mitt er å lære konfirmantene om den kristne tro, presentere en Jesus for dem som er tilgjengelig og noe for dem. Og å gi dem en plass i kirken. Så jeg tenker det både handler om et mål om å presentere kirka og dens innhold, men også å gi dem det vi har da.

Jeg ønsker at det skal bli sådd noen frø hos dem. [...] At jeg kan vise de at det finnes noe bra der og at det er noe som er verdt å søke etter.

Den tredje informanten viste til sitt todelte mål. Første del av målet går ut på å lære om sin egen og konfirmantenes tro og å lære tro, sammen med dem gjennom «learning by doing». Andre del av målet er å fortelle om Jesus.

Det er som sagt tre sentrale mål som kommer frem i intervjuene. Det ene målet formuleres ulikt hos informantene, mens de to andre målene kun blir nevnt en gang. Men med observasjonen i bunn er de to målene likevel sentrale i konfirmantarbeidet. Jeg har valgt å organisere målene inn i tre hovedmål.

Det første hovedmålet er *kristen identitet*. Det er gitt tre ulike formuleringer til dette målet: «å lære konfirmantene om den kristne tro [og] presentere en Jesus for dem som er tilgjengelig for dem», «så noen frø hos dem» og fortelle om Jesus. Disse målene velger jeg å sette sammen til et felles mål; kristen identitet. Begrepet blir ikke nevnt i intervjuene, heller ikke i observasjonen, likevel forstår jeg målene til de ansatte at de ønsker å bevare konfirmantene i den kristne tro og utvikle en kristen identitet. I observasjonen kommer fremgangsmåten for målet klart frem gjennom undervisning, vitnesbyrd og praktisering av tro. Det andre hovedmålet er *tilhørighet*. Dette målet kommer frem i det ene svaret: «å gi dem en plass i kirken». Målet er ikke nevnt flere ganger i intervjuene, heller ikke så synlig i observasjonen. Grunnen til at jeg velger å ta med målet er fordi presten er tydelig på at ønsket er å gi konfirmantene en plass i kirken, så jeg ønsker derfor å finne ut hvordan de prøver å oppnå dette målet gjennom konfirmanthelgen. Det siste hovedmålet er *praktisering av tro*. Målet

kommer frem i et av svarene der informanten ønsker at konfirmanterne skal lære tro gjennom «learning by doing». Selv om dette målet kan gå under det første hovedmålet, kristen identitet, velger jeg likevel å sette det som sitt eget mål siden praktisering var sentralt gjennom konfirmanthelgen der konfirmanterne fikk mulighet til å praktisere tro hver dag på ulike måter.

De tre hovedmålene har likheter til trosopplæringsplanens tre aspekter i trosopplæringsinnhold; Livstolkning og livsmestring, Kirkens tro og tradisjon og Kristen tro i praksis. Selv om målene samsvarer godt med trosopplæringsplanen, kommer det frem i intervjuene at ingen av informantene bruker planen i arbeidet. Hovedleder i konfirmentarbeidet tar i stedet utgangspunkt i prostiets katekisme for konfirmanter. Katekismen viser hvilke temaer som skal gjennomgås i undervisningen, som gjør at alle konfirmanter i prostiet får så å si den samme kunnskapen og møte med kirkens tro og tradisjon.

4.4.2 Ansattes mål for ungdomsklubben

I ungdomsklubben er det to ungdomsarbeidere som har ansvar for gjennomføringen. Målet deres har noen likheter til konfirmentarbeidet, men med litt ulik forståelse og fremgangsmåte. I intervjuene og observasjonen er det to mål som kommer tydelig frem. Det første og mest tydelige er å fortelle om Jesus og gi næring til troen. Det andre målet er å tilby ungdommene et fellesskap. Gjennom intervjuene settes det flere ganger fokus på fellesskap som et mål. Her er noen utdrag fra informantenes svar på deres mål for ungdomsklubben:

Hovedmålet er å skape et ungdomsfellesskap som har en kristen profil. Det som er viktig er at hvis det er en ungdomsklubb som er i regi av kirken eller en kristen organisasjon, så er det viktig at det er noen aspekt der som gir de næring til troen.

Informanten legger til at hovedfokuset i klubben er at det skal være en plass der alle er velkommen og en plass ungdommene liker å være.

Hva er ditt mål med ungdomsklubben?

Ja, det synes jeg er et vanskelig spørsmål [...] det er en vanskelig jobb det der. [...] Jeg ønsker å fortelle om Jesus. [...] Jeg håper jo at de kommer og har lyst til å høre om Jesus, for det synes jeg er viktig – at det er Han som er i fokus i alt vi gjør. Og det prøver vi jo å få til.

Ut fra svarene ønsker jeg å organisere funnene til to hovedmål. Det første hovedmålet er *kristen identitet*. Jeg velger å bruke det samme begrepet som i konfirmentarbeidet siden

fokuset ligger på «å fortelle om Jesus» og «gi næring til troen». Her blir heller ikke begrepet kristen identitet nevnt i intervjuene, men slik det kommer frem hos informantene ønsker de å skape en arena der ungdommenes tro kan vokse, som også kan forstås som å forme en kristen identitet. Det andre hovedmålet er *fellesskap*. Informantene sier at de ønsker å skape en arena hvor ungdommene ønsker å komme til og et fellesskap de ønsker å tilhøre. Dette fellesskapet vil de skal ha en kristen profil siden klubben er i regi av kirken.

Begge målene har noen likhetstegn til to av målene i konfirmantarbeidet, men med litt ulike vinklinger og forståelser rundt begrepene. Konfirmantarbeidets siste hovedmål, praktisering av tro, er tilstede i ungdomsklubben, men ikke så tydelig at det er et mål i seg selv.

4.5 Sammenligning av tiltakene

Objektene som ble lagt frem ovenfor blir fordelt inn i tre kapitler. Funnene av målene fra begge tiltakene blir satt sammen til tre objekter; kristen identitet, tilhørighet og fellesskap og praktisering av tro. Objektene finner vi i begge tiltakene, men fremgangsmåten til de ansatte for å komme nærmere målene utføres på ulike måter. dette er noe jeg skal se nærmere på i de kommende kapitlene. I tillegg brukes det ulike kulturelle redskaper for å fremme objektene. Redskapene har også noen likheter i tiltakene, men likevel brukes de ulikt. Kapitlene vil derfor vise hvordan aktivitetenes sammensettinger påvirker fremgangsmåten og bruk av kulturelle redskaper.

Kapittel 5 – Kristen identitet – Objekt 1

Ut fra funnene i forrige kapittel er et av objektene i tiltakene kristen identitet. Begrepet kristen identitet blir ikke direkte nevnt, men oppleves som et begrep som dekker flere av aspektene hos de ansattes målsettinger. Begrunnelsen for valget av begrepet er at hovedmålet hos de ansatte er at ungdommene skal få et personlig møte med Jesus, som kan forstås som forming av en kristen identitet. Et annet begrep som kan passe til dette hovedmålet er kristen tro, men siden tiltakenes opplegg er med på å arbeide mer mot fellesskap og tilhørighet, er identitet mer passende enn tro. Tro er mer individuelt rettet, mens identitet, som også er individuelt, i tillegg sier mye om tilhørighet til noe utenfor seg selv. Kristen identitet oppleves som et mer håndterlig begrep enn tro. Begrepet består av to ord; kristen og identitet, som sier mye om objektet aktivitetene beveger seg mot. I dette kapitlet skal jeg se på hvordan de ansatte prøver å nå objektet kristen identitet i konfirmantarbeidet og ungdomsklubben. Videre skal jeg se på hvilke kulturelle redskaper i tiltakene som blir brukt for å fremme kristen identitet. Men først skal jeg gå dypere inn på hvordan jeg forstår begrepet kristen identitet.

5.1 Begrepet kristen identitet

Når utvikles identiteten? Og når er den ferdig utviklet? Det er mange forskere som sier ulikt om dette. Noen påstår at den blir ferdig utviklet rundt 20-årsalderen mens andre sier den aldri blir ferdig utviklet, at det er en livslang prosess. Hvis vi ser på den kjente psykologen Erik Erikssons utviklingspsykologi ser vi at det er i ungdomsårene identiteten er under utvikling. I trosopplæringsplanen kan man se en tendens til samme tanke. Der planens fokus for ungdomsårene er mye knyttet direkte og indirekte til kristen identitet (Kirkerådet, 2010:21). Erikssons teori inneholder åtte ulike stadier som alle mennesker går gjennom i livet, og der fasen for ungdomstiden, 12-19 år, får en utviklingsoppgave som må løses for å unngå en utviklingskrise. Krisen har et spenningsforhold som har to mulige utfall; et positivt og et negativt, som er identitet og rolleforvirring (Woolfolk, 2004:88). Konfirmanter og ungdommer i klubben er alle i denne identitetsprosessen hvor de prøver å finne ut hvem de er, hvilke verdier de har, hva de tror på etc. Midt i denne sårbare prosessen møter ungdommene kirken. Kirken får derfor en stemme som kan prege deres identitetsprosess.

Trosopplæringsplanen viser til at ungdommer møter på mange forandringer og utfordringer i ungdomstiden. I planen ligger det et ønske om at kirken skal være med å prege identitetsprosessen ved å blant annet skape en trygg selvforståelse og identitet forankret i kristne verdier (Kirkerådet, 2010:21). Kirken er derfor klar over at de kan ha en stor betydning i denne identitetsprosessen.

En av informantene sier at mange ikke kjenner Jesus eller vet så mye om den kristne tro selv om de møter kristendommen på skolen. I følge læreplanen for kristendom, religion, livssyn og etikk skal faget gi elevene kjennskap til kristendommen og «kjennskap til den betydning kristendommen har som kulturarv for samfunnet vårt» (Utdanningsdirektoratet, 2015:2). Konfirmantene sitter derfor med en kjennskap til religionen, men likevel peker kristen tro og praksis nedover i Norge, i følge Høeg. Hovedinntrykket i Høeg sin forskning er at det er færre ungdommer som oppfatter seg som religiøse, og kristne trosholdninger svekkes. Samt at det kulturelle og religiøse mangfoldet øker. Dette gjør at flere og flere unge er uten religiøs tro og religionstilknytning (Høeg, 2017:25). Dette forteller oss at mange av konfirmantene som kommer til kirken ikke er kristne, siden statistisk sentralbyrå viser at prosentandelen på konfirmanter ligger på 60%. I tillegg viser den internasjonale konfirmantundersøkelsen at stigningen av å anse seg som kristen blant konfirmantene endret seg fra 50% til 54%. Konfirmanttiden gjør derfor ikke en vesentlig endring i identiteten som kristen hos konfirmanter (Høeg, 2012:203).

5.2 Ansattes fremgangsmåter mot kristen identitet

I konfirmantarbeidet er undervisningen sentral for å forme en kristen identitet. Konfirmantene får kunnskap om den kristne tro gjennom ulike formidlingsformer. Informantene ble stilt spørsmål om hvordan de prøver å nå målet sitt. Nedenfor gir jeg noen utdrag fra intervjuene. Det som kommer mest synlig frem i intervjuene er bruken av språket som et redskap. Ønsket deres er å formidle et budskap med hjelp av språk og handling.

Det er både i forhold til ulike former av formidling, både i forhold til andakt og undervisning, men også i samtale med dem. Og hvordan vi legger opp konfirmantopplegget.

Det er jo for eksempel ved å være et godt forbilde og vise at selv om jeg er kristen så er jeg også menneskelig og jeg gjør feil, men jeg ønsker å bli bedre kjent med Gud, jeg og. Og at jeg på en måte kan vise det gjennom meg da – en del av Gud, at jeg kan være, ja, være en Jesu disippel og vise noe av det gode liv da – hehe. Det er kanskje

det jeg tenker er viktigst da – at jeg viser det gjennom meg og ikke bare gjennom ord, men med handlinger.

Det som jeg [...] synes fungerer best, og det er i mange tilfeller, det er å vise at jeg som person er genuint interessert. [...] Jeg tror ikke at de får en relasjon til kirken, fordi de ser på meg som en av de representantene for det kirken er, og da er det viktig at de får en relasjon med meg som kan være kirken, og den kristne tro for så vidt, sin representant.

For å fremme objektet kristen identitet legger de ansatte fokus på formidling i ulike former, som andakt, undervisning og samtale. Ungdomsarbeiderne har mer fokus rettet mot det å være et kristent forbilde og en representant for kirken.

Siden konfirmantarbeidet består av mange fellesskap med ulike motiver er det å nå ut til bredden sentralt. Presten ønsker å treffe bredest mulig i sin formidling og må derfor engasjere og treffe ungdommene. Dette gjør presten ved å gi rom for flere stemmer på ulike temaer. Presten gir et eksempel på dette: «for eksempel hvis vi har en konfirmasjonsundervisning så møter de både en prest som forteller og en gruppeleder som forteller, og kanskje en ung leder som vil dele noe». I tillegg til formidling består konfirmanthelgen av ulike religiøse redskaper som kan gi konfirmantene en opplevelse om at Gud finnes, som er sentralt for å forme en kristen identitet. Presten vektlegger at de ikke kun skal høre om Gud, men også oppleve Gud. Når det gjelder å være et forbilde og en representant for kirken, vises dette tydeligst frem i underholdningen, gruppene og i pausene da de ansatte får møte ungdommene ansikt til ansikt.

De ansattes fremgangsmåte for kristen identitet i ungdomsklubben ser annerledes ut enn i konfirmantarbeidet, mye grunnet de ulike sammensettingene og formen på tiltaket. Siden det er et kontinuerlig tiltak kommer mange av ungdommene dit på grunn av fellesskapet. Ungdomsarbeidernes fremgangsmåte for dette objektet er derfor rettet mye mot å «henge» med ungdommene. I tillegg bruker de språk og andre religiøse redskaper for å fremme en kristen identitet hos ungdommene. Likevel ligger hovedfokuset på «henging».

5.3 Kulturelle redskaper for å fremme kristen identitet

Det er flere kulturelle redskaper som fremmer objektet kristen identitet som de ansatte ikke nevnte i intervjuene. I denne delen skal jeg legge frem ulike redskaper, både allmennkulturelle og religiøse redskaper, som blir brukt for å fremme objektet. Dette objektet er så stort at de to andre objektene, tilhørighet og praktisering, bruker mange av de samme redskapene. De tre

objektene går i hverandre og kan ikke skilles fra hverandre, derfor vil jeg prøve å legge frem de kulturelle redskapene som er mest sentrale for dette objektet. Redskapene som blir lagt frem er språk, bønnevandring, «henging», lek og gudstjeneste. Begge tiltakene har ulike tilnærminger til disse redskapene.

5.3.1 Allmennkulturelle redskaper

Det mest brukte redskapet i begge tiltakene for å fremme kristen identitet er samtale, refleksjon og undervisning. Språket står sentralt. I følge Vygotsky er språk det viktigste redskapet (Afdal, 2013:117). Språk er et begrep som omfavner alle formidlingsformene som blir brukt i tiltakene. I konfirmantarbeidet er det mest fokus på læring gjennom undervisning og gruppesamtaler. Undervisningen har en form for kognitiv læringsteori⁹ i måten underviseren formidler kunnskap. Læringssynet i gruppene beveger seg mer mot en sosiokulturell læringsteori¹⁰ ved at kunnskapen deles gjennom samtaler. I tillegg har de individuelt arbeid i konfirmantbøkene. Det tidsavgrensede tiltaket har rammer rundt arbeidet som setter av tid til samtaler, tid til undervisning, tid til refleksjon etc. Et kontinuerlig tiltak er mer løs i formen.

Bruken av ulike stemmer er blitt omtalt tidligere i avhandlingen. Presten prøver å være bevisst på å gi rom for flere stemmer slik at konfirmantene ikke forbinder alt som har med tro å gjøre rettet mot en prest. Presten legger frem teologien om et myndig lekfolk. Gjennom konfirmanthelgen ser vi tydelige tegn på at det er flere stemmer i formidlingen. Prestene holder undervisning, ungdomsarbeiderne holder andakt og vitnesbyrd, og unge ledere deler tro og tanker. Konfirmantundersøkelsen viser at ungdommen vektlegger kontakt og samhandling med jevnaldrende (Høeg, 2012:201). Så det å få unge ledere til å dele tro og tanker, og til å være sammen med konfirmantene, kan gjøre det enklere å komme innpå konfirmantene med budskapet. Fagfolk påpeker at fra tidlig ungdomsalder blir jevnaldrende forstått mer som de dominerte signifikante andre (Øia & Fauske, 2010:188). Det er dermed grunn til å tro at unge ledere kan få en spesiell kontakt med konfirmantene på bakgrunn av nettopp det at de er omtrent på samme alder. De unge lederne trekkes frem som en spesiell ressurs hos informantene.

⁹ Kognitiv læringsteori: «En generell tilnærming som forstår læring som en aktiv mental prosess som består i å erverve, huske og anvende kunnskap» (Woolfolk, 2004:164).

¹⁰ Jf. fotnote 1, side 12.

I ungdomsklubben blir språket brukt for å formidle tro på en mer indirekte måte gjennom samtaler og «henging», i tillegg til en kort andakt. Ungdomsarbeiderne ønsker gjennom andaktene å så noen frø og gi et budskap som kan være med å styrke troen. Men hovedfokuset er rettet mot å være et medmenneske og lage et fellesskap med Jesus i sentrum. Engedal nevner at kristent fellesskap er en viktig faktor i danningen av kristen identitet (Engedal, 2006:106). Dette bringer oss derfor videre til neste kulturelle redskap som er «henging».

Informantene bringer stadig opp ordet «henging» når de snakker om hvordan de ønsker å møte ungdommer med den kristne tro. Fokuset er rettet mot å være sammen med ungdommene og være et forbilde. Det er ikke mye rom for «henging» i konfirmantarbeidet annet enn før og etter samlingene og i pausene. Engedal viser til at det sosiale aspektet er med på å skape identitet (Engedal, 2006:106). Så å være sammen med ungdommene og delta i samtaler, kan være med å forme deres identitet. Det er mennesker som de interagerer med som får påvirkningskraft.

Det siste allmennkulturelle redskapet jeg vil legge frem er lek. Hallesby Norheim har skrevet et kapittel om lek i *Teologi for kristent ungdomsarbeid* der han sier at lek handler om å finne veien tilbake til vårt opphav. At vi tilhører Skaperen som var den første som innbød til lek (Norheim, 2008:284). Lek er sentralt i begge tiltakene men med ulike rammer rundt. Leken i ungdomsklubben består av fri lek ledet av ungdommene selv. I konfirmantarbeidet er leken lagt i en underholdningsdel på 45 minutter ledet av unge ledere og ansatte, og en lek i gruppene. Presten begrunner underholdningen med at glede og latter hører hjemme i kirken, i tillegg til å kommunisere en teologi som innebærer hele livet.

Det innebærer å presentere for konfirmantene at glede og latter og underholdning også hører hjemme i kirka. Og det synes jeg kommuniserer en teologi som innebærer hele livet, og at Gud også gleder seg og at det er rom for latter.

Leken i begge tiltakene har et grunnleggende ønske om å vise at kirken kan være en plass med alle følelser – alt fra latter til gråt. Dette gir ungdommene mulighet til å uttrykke seg selv og bli trygg på seg selv. Som skapt i Guds bilde.

5.3.2 Religiøse redskaper

Bønnevandring består av flere bønneposter der spesielt en post skiller seg ut til å fremme kristen identitet – dåpspåminnelse. Dåpspåminnelse er et tydelig religiøst redskap for kristen

identitetsdanning. Ut fra prestens refleksjoner rundt dåpspåminnelsen skal det minne konfirmantene på hvem de tilhører.

Første og andre gang nå så har vi hatt dåpspåminnelse hvor de kommer og får et kors i panna. Altså, et tydelig uttrykk for hva dåpen handler om. Hvem er det du tilhører.

Dåpspåminnelsen kan minne konfirmantene på at de hører hjemme i kirken og at de er skapt i Guds bilde. Å kjenne på en tilhørighet til kirken og til et større fellesskap kan være identitetsskapende.

I likhet med konfirmantarbeidet er bønnevandringen også et sentralt religiøst redskap i ungdomsklubben. Forskjellen er at bønnevandringen har færre bønneposter. Postene er bønnelapper, takkelapper, bibelord og lystenning. Det som kan fremme kristen identitet i bønnevandringen er prosesseringer som skjer når de utfører bønnepostene. Tankeprosessene om livet og troen kan påvirke identiteten. Samt opplevelsene de får.

En gudstjeneste inneholder mange kulturelle redskaper. I stedet for å dele gudstjenesten opp i flere deler, kan en se på hvordan gudstjenestens helhet kan fremme kristen identitet. Gjennom å delta på en gudstjeneste blir man en del av gudstjenestefellesskapet og får mulighet til å møte andre kristne. Å bli en del av et fellesskap påvirker identitetsprosessen. I tillegg til å kunne bygge relasjoner med medkristne kan en også erfare en relasjon til Gud. Men det er kun konfirmantene som har gudstjeneste på sitt program. I et av intervjuene kommer det frem at ungdomsklubben ikke er en del av gudstjenestefellesskapet. Så for ungdomsklubben er det kveldsavslutningen som består av andakt, bønnevandring og lovsang som er deres arena for å bygge sin kristne identitet.

Kapittel 6 – Tilhørighet og fellesskap – Objekt 2

Objektet som skal analyseres i dette kapitlet er tilhørighet og fellesskap. Det er to begreper som er nært knyttet sammen, men som er viktig å skille mellom. Slik jeg forstår datamaterialet fokuserer konfirmantarbeidet på tilhørighet og ungdomsklubben på fellesskap. I konfirmantarbeidet blir begrepet tilhørighet brukt fordi fokuset ligger på at konfirmantene skal få en plass i kirken. I ungdomsklubben brukes begrepet fellesskap fordi de ansatte ønsker at ungdommene skal bli en del av et vennefellesskap. Begrepene er viktig å skille siden det er mulig å være en del av et fellesskap uten å føle på en tilhørighet, på lik linje som det går an å føle tilhørighet uten å være en del av et fellesskap. Slik jeg oppfatter målene i tiltakene kan det oppfattes at konfirmantene skal føle på en tilhørighet til kirken, mens ungdommene i klubben skal bli en del av et fellesskap uten å ha tilhørighet til kirken. Dette kommer jeg tilbake til senere i kapitlet.

6.1 Begrepene tilhørighet og fellesskap

6.1.1 Fellesskap

Fellesskap er et vidt begrep. Et begrep som er svært sentralt gjennom intervjuene. Dette viser oss at fellesskap er noe av det viktigste i kirken. Viktigheten kan bekreftes av Høeg der hun viser til at to av tre ungdommer tenker at det å være kristen er å tilhøre et fellesskap (Høeg, 2012:204). Men hvilket fellesskap refererer de til? Siden det er et så vidt begrep ønsker jeg å finne ut hvilket fellesskap de ansatte ønsker å bygge og utvikle. I intervjuene blir flere typer fellesskap nevnt; åndelig fellesskap, sosialt fellesskap, gudstjenestefellesskap, inkluderende fellesskap og ungdomsfellesskap med kristen profil. Alle fellesskapene som er ramset opp er fellesskap som går i hverandre, men med noen ulike fokusområder. I et av intervjuene stilte jeg et oppfølgingsspørsmål om hvordan den ansatte forsto forholdet mellom et åndelig og et sosialt fellesskap. I sitatet nedenfor svarer informanten at de to fellesskapene ikke kan skilles fra hverandre. Et kristent fellesskap handler både om et sosialt og et åndelig fellesskap mellom hverandre og et fellesskap til Gud.

Og det kan man vel kanskje ikke skille helt fra hverandre. Hvis man tenker for eksempel på gudstjeneste, så vil jeg snakke om gudstjeneste som et møte, et fellesskap, med Gud og med hverandre. Og kanskje ligger det noe av det i hvordan vi tenker om trosopplæring knytta til konfirmanter. At jeg ønsker veldig å gi dem en opplevelse om at Gud finnes og at de kan erfare det og at Jesus lever samtidig som at de opplever et

fellesskap med hverandre og et annet type fellesskap. Så jeg vil si at det henger sammen. Men det klart viktigste for meg er jo at de opplever fellesskapet med Gud og med hverandre, og at de lærer noe sant om det.

I ungdomsklubben er ønsket til en av de ansatte å skape en inkluderende kultur, men viser til en utfordring om automatisk ekskludering når en koser seg for mye og dermed glemmer å inkludere. Tron Fagermoen skriver om inkluderende fellesskap med inspirasjon fra 1.Kor 12:13-27 som beskriver menigheten som Kristi kropp; én kropp – mange lemmer. Tanken går ut på at alle er ett, men ingen er like. Han skriver også at alle er nødvendige og at alt blir delt (Fagermoen, 2008:130). Denne tanken ser en tydelig hos en av informantene som sier at mangfold er bra. Og måten de ønsker å vise det er gjennom å ha en ledergjeng med ulike personer som appellerer til forskjellige ungdommer. Det gir rom for å være annerledes og «kristenboksen» blir visket ut.

6.1.2 Tilhørighet

Tilhørighet er et begrep som kun blir brukt rettet mot konfirmantarbeidet. Det betyr ikke automatisk at ungdomsklubben ikke ønsker tilhørighet, men at fokuset ligger mer på relasjonsbygging til andre mennesker enn til kirken. Dette betyr ikke at tilhørighet ikke bygger på relasjoner, men bare ikke like dypt som et fellesskap. Dybden vektlegges ulikt fra person til person. Slik jeg forstår tilhørighet i denne sammenhengen er tilhørighet rettet mot kirken. Det er en plass en kan komme til og tenke at «dette er min kirke».

Gjennom dåpen får man medlemskap og blir en del av kirken. Noen tenker kanskje at dåpen alene skaper tilhørighet. Det kan være tilfelle for noen, men uten det åndelige og sosiale fellesskapet i lokale kirker er det ingen kirker å ha tilhørighet til lenger (Fretheim, 2016:32). Harald Hegstad sier i boken *Den virkelige kirke* (2009) at kirke handler om fellesskap i to meninger; fellesskap med Gud og fellesskap med hverandre (Hegstad, 2009:87). Dette fellesskapet innebærer både en tro på Gud og relasjoner til andre mennesker. Da er spørsmålet om konfirmantarbeidet fokuserer på begge meningene med kirkens fellesskap. I intervjuene kommer det frem at dette er ønskelig, men slik jeg oppfattet det i observasjonen kom ikke den nære gudsrelasjonen synlig frem. Fokuset hos konfirmantene i observasjonen oppfattes mer rettet mot tilhørighet og fellesskap til hverandre. Grace Davie sitt begrep «belonging without believing», som Botvar legger fram, handler om dette, og kan passe inn hos flere av konfirmantene, særlig i lys av konfirmantundersøkelsen som sier at det er 50% av konfirmantene som er kristne (Botvar, 2000:49).

6.2 Ansattes fremgangsmåter

Repetisjon er en tydelig fremgangsmåte i begge tiltakene for å skape trygghet i fellesskapet. I følge Norheim skaper man fellesskap når en gjør noe sammen, men for at fellesskapet skal leve videre må det formes praksiser som tåler å repeteres (Norheim, 2008:288). Praksisene i begge tiltakene repeteres for hver samling i følge informantene. Dette gjør at ungdommene kommer til et kjent mønster. Noen av disse praksisene er tydelig tilhørighet- og fellesskapsfremmende kulturelle redskaper som jeg skal presentere nedenfor.

Relasjoner er et viktig begrep for å bygge fellesskap. For å bygge et kristent fellesskap viser informantene at relasjoner må bygges mellom ansatt og ungdom, mellom ungdommene selv og mellom hver enkelt og Gud. Det er ulike måter de prøver å gjøre dette på. Noen bruker pausene til å snakke med konfirmanter. Det kommer frem at de unge lederne som er jevnaldrende, har bedre sjanse til å bygge relasjoner med konfirmanter. Dette får vi bekreftet i Høeg sin artikkel i *Prismet* der hun skriver at konfirmanter vektlegger kontakten med jevnaldrende (Høeg, 2012:201). I tillegg møter alle opp og deltar i gudstjenestefellesskapet i konfirmanthelgen – både konfirmanter, ansatte og frivillige. Det kommer frem i intervjuet at det er viktig at de viser at de er tilstede, og setter et eksempel.

En fremgangsmåte som kommer frem i ungdomsklubben, er å gi ungdommene eierskap til klubben for å føle på en tilhørighet. I et intervju kommer det frem at ungdommene for så vidt ikke har en tilhørighet til gudstjenestelivet, men heller en tilhørighet til klubben. En av de ansatte sier at en av fremgangsmåtene for å oppnå dette, er å få ungdommene til å ikke føle at de er på besøk. Dette er deres klubb, ikke bare de ansattes klubb. Begrepet likestillingskultur blir nevnt for å skape tilhørighet. Tanken er at ungdommene er med på å påvirke klubben like mye som de ansatte.

6.3 Kulturelle redskaper for å fremme tilhørighet og fellesskap

De sentrale allmennkulturelle redskapene som blir presentert er «henging», måltidsfellesskap, sang og musikk, lystenning og lek. De religiøse redskapene er gudstjeneste og bønnevandring med fokus på dåpspåminnelse. Alle redskapene blir brukt for å fremme tilhørighet og fellesskap på ulike måter hos ungdommene. Noen av redskapene blir også brukt for å fremme de to andre objektene. Dette viser at et redskap ikke kun medierer én mening, men at det kan mediere flere meninger på samme tid.

6.3.1 Allmennkulturelle redskaper

For å bygge et fellesskap må man tilbringe tid sammen og bli kjent. Et redskap som brukes flittig for å oppnå dette er å «henge» med ungdommene. På ungdomsklubben er dette mer naturlig siden alle sitter i sofaen, og antallet på ungdommene gjør at alle kan delta i samme samtale. En annen ting som også skiller tiltakene fra hverandre, er snacks på bordene. Dette kan ses på som et måltidsfellesskap. Å dele et måltid sammen, selv om det bare er snacks, er med å fremme fellesskapet. Det er for så vidt også et måltidsfellesskap etter gudstjenesten i konfirmanthelgen, men der manglet man noen av de fysiske redskapene som sitteplasser rundt et bord. Bordfellesskap er et nært fellesskap. Lek er også med på å bygge fellesskap. Bård Eirik Hallesby Norheim sier at lek *er* fellesskap (Norheim, 2008:283). Lek er et virkemiddel på å bli kjent med nye og bygge tillit, trygghet og tilhørighet.

Lystenning er sentralt i begge trosopplæringstiltakene. I konfirmanthelgen var det to lystenninger på fredagen. I intervjuene kommer det frem at dette er noe de ikke vil opprettholde. Likevel er fokuset stort på dette. Fra begge observasjonene la jeg merke til at kveldsavslutningene med lystenning var ganske lik. Begge inneholdt rolig lovsangmusikk i bakgrunnen. Et lyskors med et kristuslys i midten og telys spredt på korset. Lyset skal bringe oss nærmere Gud ved å gi en rolig stund med fokuset rettet mot oss selv og våre tanker. Men hvordan kan dette bygge tilhørighet og fellesskap? Lystenning kan bygge opp en tilhørighet til Gud og et fellesskap til de andre i at vi gjør noe sammen – vi søker Gud sammen. Det samme kan vi si om sang og musikk. Lovsang bringer oss nærmere Gud og nærmere hverandre, siden det er noe vi gjør sammen. Sammen skaper vi vakker musikk.

Språket blir brukt for å gi noen av de kulturelle redskapene, både allmennkulturelle og religiøse redskaper, mening for ungdommene. Lystenningen bringer for eksempel ikke Gud automatisk inn i bildet, det er noe vi selv må velge. Språket er også med på å bygge relasjoner. For eksempel merket jeg under observasjonen at lederne prøvde å huske navnene på konfirmantene for å si velkommen og starte samtaler. Å høre sitt eget navn er noe av det fineste man kan høre.

6.3.2 Religiøse redskaper

Det ble nevnt mange ulike fellesskap i intervjuene. Et av dem var gudstjenestefellesskap. I konfirmanthelgen får konfirmantene delta på gudstjeneste, både på hovedgudstjenesten på søndagen og kveldsgudstjeneste på fredagen. Begge foregikk i kirkerommet. Kirken er konfirmantenes kirke, den de tilhører. Her ble noen av de døpt og her skal alle konfirmeres. Kirken kan være et kulturelt redskap for å fremme tilhørighet – at konfirmantene kan tenke at dette er deres kirke. Og gjennom å feire gudstjeneste sammen med resten av menigheten kan de oppleve gudstjenestefellesskapet. I et av intervjuene kommer det frem at ungdomsklubben ikke er en del av gudstjenestefellesskapet. Dette er fordi alt av program foregår på klubbrommet utenfor menighetsfellesskapet. Informanten forteller at klubben ikke er en måte å få ungdommene til å bli en del av menigheten, men at de kan skape sitt eget fellesskap.

En gudstjeneste inneholder en liturgi som gjentas hver søndag. Liturgi er både et redskap og en regel i gudstjenesten. Regler, som sagt i teorikapitlet, fortolker og regulerer forholdet mellom fellesskapet og subjektet. For å se sammenhengen mellom liturgi som regel og tilhørighet, kan en tenke at liturgien regulerer fellesskapet mot noe større enn seg selv. Liturgien regulerer menigheten sammen. I liturgien får menigheten noen rammer som skaper trygghet og kjennskap. Trygge rammer kan gi en tilhørighet.

I bønnevandringen var det flere bønneposter. Den ene bønneposten som jeg ønsker å legge frem som et religiøst redskap for å fremme tilhørighet, er dåpspåminnelse. Konfirmantene fikk mulighet til å gå frem til døpefonten og få en dåpspåminnelse hos presten. Dette redskapet blir også lagt frem som et redskap for å fremme kristen identitet. Begrunnelsen samsvarer mye med dette kapitlets objekt. Som sagt sa en av informantene at dåpspåminnelsen minner om hvem de tilhører, hva de er døpt inn i. Når de blir korset i pannen med dåpsvann, er korset som et tilhørighetssymbol. Harald Gautestad sier at når en tegner noen med korsets tegn, er det en påminnelse om at en tilhører Kristus. Dette er en handling med stor symbolverdi. Det kan minne om at en er trygg hos Kristus og at det verner mot det onde (Gautestad, 2018:142). Symbolverdien kan variere fra person til person, men symbolet kan være en bønn fra den som utfører tegningen av korset, som i denne sammenhengen er presten. I tillegg er dåpen, som denne bønneposten er en påminner om, et av de sakramentene som er konstituerende for tilhørighet til kirken i luthersk tenkning. Alle dømte er også fellesskapet i kirken (Fretheim, 2015:37).

Kapittel 7 – Praktisering av tro – Objekt 3

Objektet «praktisering av tro» er også et kulturelt redskap som brukes for å fremme de to forrige objektene. Så hvordan kan det i tillegg være et objekt? For det første kan ikke objektene skilles fra hverandre og det er derfor naturlig at objekter innenfor samme aktivitet har noen likhetstrekk. For det andre er fokuset på å praktisere rituelle handlinger så stort blant de ansatte og i programmene, at tiltakene beveger seg mot dette. I dette kapitlet skal jeg først legge frem min forståelse av objektet, deretter se på hvordan de ansatte prøver å nå det. Til slutt vil jeg se på hvilke kulturelle redskaper som blir brukt for å fremme objektet.

7.1 Begrepet praktisering av tro

I artikkelen til Høeg i *Prismet* forteller hun at ungdommer tenker at det å være kristen er en sammenheng mellom å tro og å være deltaker i et rituelt fellesskap (Høeg, 2012:210). Dette forteller oss at praktisering av tro er svært sentralt i ungdommens forståelse på troslivet. Norheim skriver at konfirmasjonstiden er som en øvingstid i kristne praksiser (Norheim, 2008:296). Og denne øvingen ser man blir videreført til ungdomsklubben. Ungdommene har derfor kjennskap til noen av praksisene som blir gjort i begge tiltakene. De to mest sentrale praksisene som er blitt videreført er lystenning og lovsang.

For å konkretisere objektet menes praktisering av tro i denne sammenhengen å «gjøre» ritualer. For å gjøre tro mer konkret oversettes det til ritualer. Tro er et flytende begrep som oppleves ulikt fra person til person. Kan man praktisere tro hvis man ikke er troende? Derfor blir det jeg leter etter i dette objektet å finne hvilke rituelle handlinger som blir brukt for å gi ungdommene smakebiter av kristenlivet. I boken *Mellom pietisme og pluralitet* får vi bekreftet at objektet går tett sammen med de to forrige objektene. Høeg skriver at ritualisering er en sentral del av det kristne livet, som er det første objektet kristen identitet, og sentralt for det kristne fellesskapet, som er det andre objektet (Krupka & Reite, 2010:108). Ritualisering kan forstås som hovedredskapet til de to forrige objektene. Likevel er ritualisering et eget mål for de ansatte i tiltakene.

Å praktisere gir en ny tilnærming til det man har lært og hørt. Det er noe annet å lære om nattverd og det å gå frem og ta imot brødet og vinen. Det kan gi en ny forståelse og en

opplevelse av noe større enn seg selv. Å praktisere tro gir et innblikk i det kristne livet. Det kan gi mersmak og det kan vekke følelser. Men det er et behov for å bli lært opp i alle ritualene. Ritualene i seg selv gir ikke mening, meningen må formidles gjennom andre aktører. Også allmennkulturelle redskaper som brukes i rituelle handlinger bærer med seg en dypere mening.

I boken *Fellesskap og organisering* legger de frem Anna Sfard sine to metaforer, tilegnelse og deltakelse, som er to ulike former for læring. *Tilegnelse* er den formen for læring som blir brukt i undervisningene. Det går ut på at den lærende skal besitte eller eie kunnskapen som blir formidlet og utvikle den videre. *Deltakelse* innebærer at den lærende inngår i en sosial interaksjon der en deltar i et *praksisfellesskap*. Denne måten å lære på ser på læringen som en prosess. Kunnskapen prosesseres i fellesskap med andre (Fretheim, Lorentzen, & Mogstad, 2016:26f). Praktisering av tro vil jeg si er avhengig av begge læringsformene. Uten kunnskapen bak ritualene gir ikke praktiseringen mening når man ikke forstår den religiøse meningen bak.

7.2 Ansattes fremgangsmåte

Det er ulik vektlegging blant de ansatte om å praktisere tro. Alle informantene ble stilt spørsmål om hvordan de legger opp til at ungdommer skal lære tro. I de neste avsnittene tar jeg utgangspunkt i konfirmantarbeidet, siden objektet er mest synlig der. På slutten kommer jeg tilbake til ungdomsklubben. To av informantene snakker om forskjellen på å lære tro og å praktisere tro. Den ene tror ikke å lære om Jesu historie eller gloria er avgjørende alene hvis de ikke får praktisere og oppleve troen. Den andre ordlegger seg ved å si at praktiseringen gjør at konfirmantene får kjenne på det de har blitt lært og knytte det opp mot undervisningen.

Så jeg har veldig tro på at konfirmanter må få utøve og prøve tro. Så det vi har gjort nå er å ha første samling hver helg i kirkerommet hvor det er bønnevandring, hvor de får øvd tro [...] Sånn at de ikke bare skal ha en undervisning hvor presten står og forteller de hva dåp handler om, men at de faktisk får kjenne på det, som man kan knytte det til. Så det tror jeg både er en tilnærming og en pedagogikk som er mer hensiktsmessig enn en undervisningsform som bare er forelesning.

I sitatet ovenfor ser vi at informanten ønsker å gi konfirmantene muligheten til å utøve og prøve tro, og den viktigste fremgangsmåten for dette er bønnevandringen på kveldsgudstjenesten. Bønnepostene er bønnelapper, takkelapper, bibelord, dåpspåminnelse og

lystenning. I tillegg skjer bønnevandringen i stillhet der konfirmantene får mulighet til å legge seg ned eller sitte i kirkebenken for å bruke tid med Gud. Selv om det var lagt opp til stillhet, var ikke det stille i praksis. Men bønnevandringen gir konfirmantene mulighet til å utøve ulike kristne praksiser.

Fremgangsmåten til de ansatte er å legge opp program der konfirmantene får «gjøre» kristen tro. På kveldsgudstjenesten får de be til Gud og takke Gud. På lørdagen i gruppesamlingene får de skrive bønner i konfirmantbøkene og slå opp i Bibelen. På søndagens gudstjeneste får de følge liturgien som inneholder mange trospraksiser. Det mest sentrale som går igjen flere ganger gjennom helgen, er lovsang. De får mulighet til å tilbe Gud i form av sang.

Det å gi konfirmantene mulighet til å praktisere tro, legger en av informantene frem noen tanker om hvordan konfirmantene kan få noe ut av praktiseringen. Tankene går ut på at de ansatte må forklare hvorfor en gjør det en gjør. Hvorfor en folder hender, hvorfor en ber, hvorfor noen lukker øynene og hvorfor en synger. Ved å svare på disse spørsmålene får konfirmantene en bredere forståelse på hva de gjør og hvorfor de gjør det. Praktisering i seg selv gir ikke mening om en ikke formidler hva de ulike praksisene er med på å mediere. Særlig allmennkulturelle redskaper som brukes innen kristne praksiser medierer ikke et kristent budskap av seg selv. Å tenne et lys medierer ikke automatisk at en tenner et lys for noen. Det er heller ikke en selvfølge at en takker Gud når en skriver noe en er takknemlig for.

I ungdomsklubben får de også praktisere tro. Men om dette er et mål i seg selv kommer ikke like tydelig frem i intervjuene. Likevel har informantene ønsker om å gjøre ungdommene trygge og kjente med ulike trospraksiser. Klubben har bønnevandring og lovsang som de mest sentrale praksisene.

7.3 Kulturelle redskaper som fremmer praktisering av tro

Siden objektet i tillegg er et kulturelt redskap skal jeg i denne delen av kapitlet legge frem de sentrale redskapene som ble brukt for å praktisere den kristne troen. Siden objektet handler om å ritualisere er det gudstjenestene på fredagen og søndagen som blir de mest sentrale redskapene i konfirmantarbeidet. I ungdomsklubben er det kveldsavslutningen som blir det mest sentrale. Kveldsavslutningen og gudstjenestene kan begge forstås som egne redskaper. Men det er også mulig, og ønskelig, å bryte de opp og se på noen spesifikke redskaper.

7.3.1 Allmennkulturelle redskaper

Sangene som ble sunget i konfirmanthelgen var en blanding av salmer og moderne lovsanger. Tone Stangeland Kaufman skriver om lovsangens funksjon. Funksjonen er enkelt sagt et personlig møte med Gud. I tillegg går hun gjennom forskjellen på salmer og moderne lovsanger. Salmer har et læremessig preg over seg som forteller om en bibelsk hendelse, eller et teologisk tema. Mens moderne lovsanger, i følge henne, har et mindre evangelisk fokus, men heller mer fokus på lovsanghandlingen (Kaufman, 2008:226). Dette kan tolkes at moderne lovsanger handler mer om følelser formidlet gjennom tekst og melodi. Men hvordan praktiserer ungdommen lovsangen? Under observasjonen av ungdomsklubben sang de fleste ungdommene med på sangene. De som ikke sang, var stille. I et intervju får vi et innblikk i en av de ansattes erfaringer rundt konfirmantenes utvikling i lovsangen. Informanten forteller at flere synger med, men med tullede stemmer for å teste farvannet.

Selv om vi synger salmer og at noen av de gauler ut i full hals skikkelig stygt og egentlig sånt sett, per mange sin situasjon, ødelegger syngingen eller sangen, så er det, tror jeg, en måte de prosesserer det på. Jeg tror bare at det er så ukomfortabelt at de klarer ikke å gjøre det på en seriøs måte. Altså at de må starte å gjøre det med å gjøre det på en useriøs måte først for å teste farvannet litt.

En annen praksis som ikke automatisk medierer kristen tro er stillhet. Både på bønnevandringen, kveldsavslutningen og i gudstjenesten er det lagt opp tid til å være i stillhet. På kveldsavslutningen fortalte en av informantene kort om verdien av stillhet. Stillhet kan gi tankene mer plass, tanker om livet og eksistensielle spørsmål kan komme opp. I tillegg får de mulighet til å reflektere over hva de har hørt, sett og gjort. Begge tiltakenes kveldsavslutninger inneholdt stillhet, i tillegg til lystenning. Nedenfor legger jeg ved et sitat fra en av informantene som forteller om sine tanker om stillhet og lystenning.

Det blir en måte å legge opp til at fokuset er rettet mot det lyset, og så mister man fokuset på hverandre og man har en stund der man setter av litt tid for seg selv, eller for Gud [...]. Det er ikke nødvendigvis at alle har en relasjon der, men en tid til å oppdage hvis det er noe. Også det å faktisk lene seg skikkelig tilbake og sette seg i en god posisjon på gulvet eller legge seg ned på gulvet, eventuelt bare ligge å se på lysene – for det er et eller annet veldig fengende med å bare sitte å se på lys.

Informanten sier at lystenningen og stillheten gir et åpent rom der ungdommene får mulighet til å sette av tid til å ta kontakt med Gud eller å oppdage Han. Informanten legger til at

stunden er en «såpass annerledes stund enn i resten av alle de tingene som skjer i livet, at her er det noe tydelig vi gjør».

7.3.2 Religiøse redskaper

Konfirmantene deltar på gudstjenesten på søndagen. Her får de praktisere tro ved hjelp av gudstjenestens liturgi. Konfirmantene får følge liturgiens «regler» ved å reise seg når presten sier det, de hører evangeliet, leser trosbekjennelsen og Vår Far og synger med på salmene. Under observasjonen la jeg merke til at mange ikke fulgte med når Ordet ble delt eller sang med på salmene. Likevel er de med på liturgiens bevegelser. Gudstjenesten er noe de er med på hver konfirmanthelg, så de har blitt kjent med gudstjenestens rytme. Under observasjonen og intervjuene fikk jeg et inntrykk av at ungdomsklubben ikke er tilknyttet gudstjenestelivet. Dette fortalte også en av informantene, at klubben ikke er knyttet til resten av menigheten. Denne måten å drive ungdomsarbeid på er en typisk en-øret mikkemus-modell¹¹ som mange menigheter har. Modellen forteller at ungdomsarbeidet faller utenfor menighetsfellesskapet. Jeg forklarer mer om modellen under drøftingen.

Bønnevandring som redskap for å fremme praktisering av tro er et av de mest sentrale gjennom konfirmanthelgen og ungdomsklubben. I konfirmanthelgen blir det lagt opp en bønnevandring på fredagens kveldsgudstjeneste. Her får ungdommene praktisere bønn, både i form av takkebønner som blir hengt opp foran alle, og bønnelapper som ikke blir lest. I tillegg får de tenne et lys for noen. På ungdomsklubben får de også gjøre disse bønnepostene på kveldsavslutningen. Forskjellen som merkes i observasjonen er at ungdommene i klubben virker tryggere på bønnepostene. De tar seg tid og bruker tid alene ved hver post. Konfirmantene går gruppevis, snakker, tuller og har fokuset sitt andre plasser enn mot selve bønnevandringen. Likevel utfører de flere bønneposter. Der jeg forklarer redskapet sang og musikk, legger jeg frem en av informantenes refleksjoner rundt konfirmantenes holdning rundt lovsangen. Denne refleksjonen tolker jeg også som relevant under bønnevandringen. Konfirmantenes «tullete» holdninger kan være en reaksjon på usikkerhet og en måte å teste farvannet på.

¹¹ Den en-øret mikkemus-modellen er utarbeidet av Kenda Dean i *The Godbearing Life* (1998)

Kapittel 8 – Drøfting

I de fire foregående kapitlene har jeg svart på første del av hovedproblemstillingen som var å finne objektene i et kontinuerlig og et tidsavgrenset tiltak. I tillegg svarte jeg på det første underspørsmålet som var å finne hvilke kulturelle redskaper som ble brukt for å fremme objektene. I dette kapitlet skal jeg drøfte rundt siste delen av problemstillingen, som spør etter forholdet mellom objektene. I tillegg skal jeg drøfte hvordan de kulturelle redskapene blir brukt ulikt i det tidsavgrensede og det kontinuerlige tiltaket. Samt drøfte de underliggende forventningene om at tidsavgrensede tiltak har bredde og at kontinuerlige tiltak har dybde.

8.1 Forholdene mellom objektene

Som nevnt tidligere kan ikke objektene skilles helt fra hverandre. Man kan si at *kristen identitet* er hovedobjektet i begge tiltakene og at *tilhørighet og fellesskap* og *praktisering av tro* er kulturelle redskaper som fremmer hovedobjektet. For eksempel kan den kristne identiteten formes gjennom fellesskapsbygging og tilhørighet til kirken. Og med tanke på praktisering av tro kan praksisene hjelpe ungdommene på veien til å skape en kristen identitet. Likevel ser man tendenser til at de kulturelle redskapene også er egne objekter.

Fra funnene i kapitlene ovenfor kan man se en tendens til å ønske *tilhørighet og fellesskap* uten fokus på å utvikle en kristen identitet. Ønsket er at ungdommene skal finne seg et trygt og godt fellesskap og at de skal føle på at de alltid har en plass å komme til, med eller uten en tro på Gud. Dette forteller ikke oss at de ansatte ikke har et ønske om at de skal utvikle en kristen tro, men at det ikke er et krav for å være med. Dette åpner opp til spørsmålet om man kan ha tilhørighet til kirken uten tro, og andre veien, tro uten tilhørighet. Dette skal drøftes under tilhørighet og kristen identitet.

Likedan kan man se at *praktisering av tro* er et mål i seg selv. Objektet er at ungdommene skal få praktisere kristne praksiser for å lære om og erfare den kristne troen. Med dette fokuset på læring har fellesskapet en pedagogisk tilnærming. Praktiseringen og læringen skjer i fellesskap med andre, og kan derfor forstås som *praksisfellesskap*. Men fyller begge fellesskapene i tiltakene kriteriene for praksisfellesskap? Etienne Wenger har videreutviklet begrepet *praksisfellesskap* og gitt den tre identifiserende dimensjoner; *gjensidig engasjement*, *felles virksomhet* og *delt repertoar* (Afdal, 2013:177). Disse dimensjonene skal bli drøftet opp

mot fellesskapene i tiltakene. Funnene skal drøftes opp mot objektet kristen identitet for å se på hvilket forhold det er mellom de to objektene.

8.1.1 Tilhørighet og kristen identitet

Begge trosopplæringstiltakene er opptatt av fellesskap og tilhørighet. I ungdomsklubben er fokuset mest rettet mot tilhørighet til det sosiale fellesskapet. Fokuset i konfirmantarbeidet er mer rettet mot tilhørighet til kirken, både selve kirkebygget og fellesskapet. Det kan fremstå at det er viktig å være en del av et kristent fellesskap eller å ha tilhørighet til kirken for å ha en kristen tro, eller i denne sammenhengen, kristen identitet. Ut fra dette, kan det trekkes frem to utfordringer om tilhørighet; tro uten tilhørighet og tilhørighet uten tro. Disse to utfordringene vil jeg drøfte nedenfor.

Tro uten tilhørighet er et tema Grace Davie har skrevet om i boken *Religion in Britain* der hun bruker frasen «believing without belonging» og viser til at tro ikke er avhengig av tilhørighet (Davie, 2015:78f). Fretheim skriver også om temaet, men har en mer forsiktig forståelse og sier heller at tilhørighet til et fellesskap ikke er en like viktig motivasjon. Han viser til at for noen handler troen primært om tilhørighet til en gruppe. For andre er det mindre viktig. Tro har derfor en indre motivasjon, uavhengig av gruppetilhørighet (Fretheim, Lorentzen, & Mogstad, 2016:40). Vil det si at tro ikke er avhengig av tilhørighet?

I boken *Den virkelige kirke* av Hegstad (2009) skriver han at kirken er et fellesskap av mennesker (Hegstad, 2009:17,87). Hvis vi går til Bibelen taler den tydelig om at troende skal være sammen. Jeg velger å trekke frem to tekster som sier oss noe om viktigheten av fellesskap med andre kristne. Første teksten er 1.Kor 12:13-27, som beskriver menigheten som Kristi kropp med mange lemmer. Enkeltpersonene i fellesskapet utfyller hverandre og er avhengige av hverandre. Andre teksten er fra Matt 18:20 der det står «For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem» (Det Norske bibelselskap, 2011). Jeg vil si at tekstene taler om at det er meningen at kristne skal være sammen. Likevel trenger ikke det å bety at troen er avhengig av tilhørighet. Det man kan passe seg for er å ikke gjøre troen kun til en privatsak, men noe som skal deles med andre, jf. misjonsbefalingen¹².

¹² Matteus 28:18-20. Med fokus på: «Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere» (Det Norske bibelselskap, 2011)

Når det gjelder *tilhørighet uten tro* kan det diskuteres om dette er en tendens i Den norske kirke og i avhandlingens to analyseenheter. Pål Ketil Botvar diskuterer Davie sitt utsagn fra den første utgaven av *Religion in Britain*, der hun sier at Storbritannia beveger seg nærmere Skandinavia sitt forhold til religion, som hun beskriver som «belonging without believing». Botvar sier at den tankegangen om Skandinavia er mer riktig å rette mot Danmark og Sverige, siden de er mer sekulariserte enn Norge. Han mener at nordmenn ikke passer direkte inn i det Davie sier, og viser til den store oppslutningen til Den norske kirke (Botvar, 2000:49). Teksten ble skrevet i 2000, så da kan en sette spørsmålsteget til om den norske religiøsiteten har endret seg siden da. Mogstad skriver at en av grunnene til den store oppslutningen til tilhørighet til kirken kan være i forbindelse til flere kirkebranner på 90-tallet. Dette viste seg at mange hadde følelsesmessige bånd til sitt lokale kirkebygg. Likevel er det ikke mange som går til gudstjeneste (Mogstad, 2014:76). Dette kan vise at frasen «belonging without believing» likevel passer inn i norsk kirkelig kontekst. Som nevnt tidligere, viser funnene fra den internasjonale konfirmantundersøkelsen at dette stemmer, siden andelen på troende blant konfirmanter ligger på rundt 50% (Høeg, 2012:203). Dette viser oss at flere har tilhørighet uten tro.

8.1.2 Praksisfellesskap og identitet

De ansatte er opptatt av at ungdommene, både i konfirmantarbeidet og i ungdomsklubben, skal praktisere tro, men kan man forstå tiltakenes fellesskaper som praksisfellesskap etter Wengers forståelse? Først må man se om fellesskapene faktisk kvalifiseres til å være et fellesskap i følge Wenger. Kvalifiseringen er at det skal være lokalt, medlemsbasert og ha en gjensidig forpliktende aktivitet (Afdal, 2013:176). Begge tiltakene har medlemmer, både ansatte, frivillige og ungdommer og de er begge lokalt forankret. Når det gjelder å ha en gjensidig forpliktende aktivitet kan dette diskuteres. Ved å kun observere tiltakene én gang får ikke vi en oversikt om fellesskapene endres med tanke på medlemmer. Men etter det inntrykket jeg fikk fra ungdommene under observasjonen av ungdomsklubben var det flere av de faste deltagerne som ikke var tilstede denne gangen. I tillegg hadde klubben samarbeid med en annen klubb, som gjorde sammensettingen av fellesskapet nytt og litt ukjent. Det kan derfor virke som at ungdomsklubben har et varierende oppmøte som kan si at det ikke er en gjensidig forpliktende aktivitet, heller et mer flytende fellesskap. Likevel mister ikke fellesskapet betegnelsen fellesskap ved at ikke alle medlemmene er tilstede hver gang de samles. I konfirmantarbeidet er det obligatorisk oppmøte, som vil si at oppmøtet er stabilt og at det er en forpliktende aktivitet. Med dette kan vi konkludere at begge tiltakene har et

felleskap, selv om klubben har et varierende oppmøte av medlemmer. Men er de et praksisfellesskap?

Den første dimensjonen i et praksisfellesskap er *gjensidig engasjement*. Et sentralt begrep innen dimensjonen er «å gjøre ting sammen», som er tydelig i begge tiltakene (Afdal, 2013:182). Konfirmantene handler sammen under bønnevandringen, gudstjenesten, gruppesamlingene og undervisningene. Det samme gjør ungdommene i klubben; de deltar sammen under kveldsavslutningen og i lekene. Men hva legges i gjensidig engasjement? Hvis man fokuserer på ordet «gjensidig», kan man stille spørsmål om konfirmantene og de ansatte har et gjensidig engasjement for aktiviteten. Fra funnene ser vi at informantene kartlegger ulike motiver blant konfirmantene. Så hva skjer når engasjementet ikke samsvarer mellom medlemmene av aktiviteten? Engasjement i en aktivitet kan ha noe å gjøre med mening og forståelse. Ingen har interesse i å delta i et fellesskap som ikke gir mening. Og i dette tilfellet kan praksisfellesskapet i konfirmantarbeidet deles i to; ansatte og konfirmanter. Ansatte kan forstås som veteraner og konfirmanter som nyankommere. Veteraner kan aktivitetens språk og lærer gjennom å videreutvikle handlinger og språket, og gi dem mening. For nyankommere handler det om å bli kjent med aktivitetens språk. Språket gir handlingene mening. Handlingene må være meningsbærende og motiverende for videre deltakelse (Afdal, 2013:180f). Dette forteller oss at de som allerede kan språket må videreformidle dette for å skape engasjement for nye deltakere. Et gjensidig engasjement må derfor arbeides med mellom veteraner og nyankommere for at praksisfellesskapet skal holdes oppe.

Den andre dimensjonen er at praksisfellesskapet er en *felles virksomhet*. Det er en kollektiv prosess. Begge tiltakene har et fellesskap som handler sammen. Men hva er virksomheten? Slik jeg forstår virksomheten er at det handler om læring. Etter Wengers mening skriver Afdal at «uten læring som motor stopper praksisen opp» (Afdal, 2013:178). Men hvordan vet vi at læring skjer i tiltakene? Afdal viser til at skoleelever kan forme uformelle praksisfellesskap, og at læring innen disse kan være personlig viktigere enn formell læring (Afdal, 2013:176). Dette åpner opp tanken om at det kan oppstå en eller annen form for læring i begge tiltakene som de ansatte ikke har kontroll på. Mye av det som blir undervist i og praksisene som ungdommene utfører er personlige temaer og praksiser som påvirker på individuelle måter. Målet er ikke å lære dem alt om Bibelen, men at de skal få et forhold til Bibelen. Dette er «kunnskaper» som ikke kan måles. Målestokken i konfirmantarbeidet og ungdomsklubben er lite synlig og lite relevant inn mot dens form for kunnskap.

Den tredje dimensjonen er *delt repertoar*. Dimensjonen handler om at fellesskapet har noe til felles, for eksempel en historie som er opparbeidet over lengre tid av deltakerne. Det kan også handle om å ha et felles begrepsbruk, redskaper, handlinger, rutiner og symboler. Det som er viktig er at et praksisfellesskap ikke holdes oppe ved at alle har samme forståelse for innholdet av de nevnte repertoarene. Det ligger ikke i en felles kognisjon, men i et sett ytre, kulturelle redskaper (Afdal, 2013:177). For eksempel kan noen kristne begreper bli brukt som kanskje ikke resten av fellesskapet forstår. Begreper som frelse, synd, tilgivelse og bønn kan være vanskelig å forstå hvis meningen ikke blir formidlet. Dette kan ses i sammenheng med at ansatte kan språket men ikke ungdommene. Språket og repertoaret skal ikke overføres uforandret fra ansatt til ungdom, men det skal være en kontinuerlig gjenskaping.

Ut fra de tre dimensjonene kan vi si at ungdomsklubben er et praksisfellesskap. Dette fellesskapet har et gjensidig engasjement, fra ansatt til deltaker, og deler en historie og et repertoar med handlinger og rutiner, som kveldsavslutning med bønnevandring og fellesleker, som alle kjenner til. Konfirmantarbeidet kan også forstås som et praksisfellesskap, men jeg vil påstå at fellesskapet kan fremstå som et svakt praksisfellesskap. Et fellesskap som går i en bestemt retning, men med deltakere som ikke deler engasjement og virksomhet. Likevel beveger de seg alle i retning mot konfirmasjonsdagen og har engasjement for det. Siden forståelsen for repertoarene ikke avhenger av at en skal tenke likt rundt det, gjør det enklere å si at konfirmantarbeidet er et praksisfellesskap.

Hva er så forholdet mellom praksisfellesskap og identitetsbygging? Wenger har en teori om at identiteten balanserer mellom to sider; den ene er gjennom deltagelse i sosiale praksiser og den andre er individuelt forhandlet (Afdal, 2013:179). Jeg skal fokusere på det kollektive aspektet i identitetsprosessen. Spørsmålet blir derfor: hvordan kan praksisfellesskapene i tiltakene være med å forme en kristen identitet hos ungdommene? Det kollektive aspektet i identitetsprosessen kalles for *identifikasjon*. Store norske leksikon forklarer begrepet identifikasjon som «den innlæring som skjer ved at man tar opp i seg tenkemåter, væremåter, synspunkter og holdninger fra personer i omgivelsene slik at det former innholdet i ens egen tenke- og væremåte» (Kennair, 2016). De forklarer også at personer som står en nær, er avhengig av, ser opp til eller beundrer, har stor påvirkning i identifikasjonsprosessen.

Praksisfellesskapet i ungdomsklubben møtes kontinuerlig som gjør at ungdommene kan få et tettere forhold til de ansatte og med hverandre. Å møtes jevnlig kan gjøre relasjonsbyggingen mer stabil og enklere. Det kan ta tid å komme innpå ungdommene i begge tiltakene, derfor trengs det tid for at de skal bli trygge på de ansatte. Autoritære personer kan påvirke mye om de klarer å nå inn til ungdommene. Jeg vil derfor si at et kontinuerlig tiltak har større mulighet til å påvirke identifikasjonen hos ungdommene siden de møtes ofte over lengre tid.

Praksisfellesskapet i konfirmantarbeidet møtes sjeldnere og er avgrenset til noen samlinger i et halvt år. Relasjonsbyggingen til de ansatte og hverandre kan derfor være vanskeligere. Å bygge opp tillitt til en autoritær person på kort tid kan være utfordrende. Og det at praksisfellesskapet, slik jeg tolker det, er svakt, kan det være desto vanskeligere å påvirke identiteten. Svakt praksisfellesskap og at det er over mindre tid vil gjøre effekten på identitetsprosessen mindre.

Identifikasjonsbyggingen er en kontinuerlig utvikling (Afdal, 2013:179). Det gjør at det kontinuerlige praksisfellesskapet i klubben har større sjanse på å påvirke ungdommenes kristne identitet enn konfirmantarbeidet. Ut fra dette kan man si at et fellesskap som utfyller dimensjonene godt for et praksisfellesskap kan det gjøre det enklere for aktiviteten til å påvirke identifikasjonen til enkeltmennesker.

8.2 Objektfremmende redskaper

Det ble brukt flere kulturelle redskaper for å fremme objektene i begge tiltakene. Noen redskaper ble brukt for å fremme flere objekter i samme tiltak, på ulike måter. Og noen redskaper ble brukt i begge tiltakene. I denne delen av drøftingen blir det lagt frem to redskaper, et religiøst og et allmennkulturelt redskap, som skal bli drøftet hver for seg. Drøftingen skal dreie seg om styrker og svakheter med redskapene. Nedenfor har jeg laget en tabell¹³ som viser en grov inndeling av de kulturelle redskapene som ble brukt i hvert tiltak. I modellen ser vi at gudstjeneste er et religiøst redskap som blir brukt mye i konfirmantarbeidet, mens det ikke blir brukt i ungdomsklubben. Nedenfor vil jeg diskutere dette. Det andre redskapet jeg skal diskutere er lystenning, som vi ser er flittig brukt i begge tiltakene.

¹³ Tabellene er inspirert av Eikenæs sin masteravhandling (2017).

Tidsavgrenset tiltak – Konfirmantarbeid		
Objekt	Allmennkulturelle redskaper	Religiøse redskaper
Kristen identitet	<ul style="list-style-type: none"> - Språk: Samtale, refleksjon, undervisning - Jevnaldrende, ulike stemmer - Lek 	<ul style="list-style-type: none"> - Gudstjeneste - Bønnevandring: Dåpspåminnelse
Tilhørighet og fellesskap	<ul style="list-style-type: none"> - Lek - Lystenning - Sang og musikk - Språk: samtaler 	<ul style="list-style-type: none"> - Gudstjeneste, liturgi - Kirken - Bønnevandring: Dåpspåminnelse
Praktisering av tro	<ul style="list-style-type: none"> - Sang og musikk - Stillhet 	<ul style="list-style-type: none"> - Gudstjeneste

Kontinuerlig tiltak – Ungdomsklubb		
Objekt	Allmennkulturelle redskaper	Religiøse redskaper
Kristen identitet	<ul style="list-style-type: none"> - Språk: Samtale, «henging», andakt - Lek 	<ul style="list-style-type: none"> - Bønnevandring
Tilhørighet og fellesskap	<ul style="list-style-type: none"> - Språk: «Henging» - Måltidsfellesskap - Lek - Lystenning - Sang og musikk 	<ul style="list-style-type: none"> - Bønnevandring
Praktisering av tro	<ul style="list-style-type: none"> - Sang og musikk - Stillhet 	<ul style="list-style-type: none"> - Bønnevandring

8.2.1 Gudstjeneste

I tabellene for kulturelle redskaper kan man se at gudstjeneste er et ofte brukt redskap i konfirmantarbeidet, mens i ungdomsklubben er ikke gudstjenesten tilstede. Dette får meg til å stille spørsmålet om det er noen ulemper ved å ikke inkludere ungdommene inn i gudstjenestefellesskapet? Som nevnt tidligere sa en av informantene at ungdommene ikke har en tilhørighet til gudstjenestelivet, men heller en tilhørighet til klubben. Informanten legger til, som jeg ikke har tatt med tidligere i avhandlingen, at mange ville sagt at klubb er en

måte å få ungdommene integrert i resten av menigheten. Men dette er ikke informanten enig i. Informanten sier at det ikke fungerer slik lenger. En av grunnene er at det ikke er noen voksne fra menigheten som hjelper til på klubben, så de får ingen kontakt til resten av menighetsfellesskapet. Dette gjør at ungdomsklubben havner utenfor resten av menigheten. Kenda Dean (1998) viser til at dette er vanlig i de fleste menigheter. Hun har laget en modell som illustrerer problemet, som heter «one-eared Mickey Mouse», som viser at ungdomsarbeidet ligger utenfor menigheten som et øre på mikkemus (Dean & Foster, 1998:30).

Hvis man trekker frem det Dean skriver i *The Godbearing life* fra USA til Den norske kirke, kan man se noen relevante likhetstrekk. Dean viser til at kirkens barne- og ungdomsarbeid er ekskludert fra resten av menigheten og stiller spørsmålsteget om dette faktisk bryter med teologien som sier at kirken er Kristi kropp. For når en så stor del av kirkens medlemmer ikke er en del av hovedgudstjenesten er ikke hele Kristi kropp samlet. Ungdommene blir isolert. I tillegg skriver hun at uteksamineringen og inngangen til voksenlivet hos menighetens ungdommer er en utgang av kirken (Dean & Foster, 1998:31). Dette kan vi trekke mot konfirmasjonen; at konfirmasjonen ikke er en inngang inn i menigheten, men en utgang. Dette kan vi se i avhandlingens analyseenhet. Man ser at konfirmantene får en inngang inn i gudstjenestefellesskapet, men etter konfirmasjonstiden, hvis de velger å delta i ungdomsklubben, har ikke de en naturlig inngang inn i gudstjenestefellesskapet lenger.

En ulempe ved å ha ungdomsarbeidet utenfor gudstjenestefellesskapet er at ungdommene ikke har en arena å komme til når de har blitt for gamle for ungdomsklubben. Kirken, og de ansatte, ønsker å legge opp trosopplæring som kan være med å bevare dem i troen, men som det ble skrevet om tidligere i drøftingen ser man at tilhørighet til et kristent fellesskap er sentralt for å bevare troen. En av informantene legger frem at de ønsker å tilby et kristent fellesskap for ungdommene og den beste muligheten blir derfor å tilby et fellesskap utenfor gudstjenestefellesskapet. Hvem er det som skal ta hensyn til hvem i denne saken? I konfirmanthelgen var det Ung messe på søndagen, som det er hver konfirmanthelg. Denne gudstjenesten er lagt opp for ungdommene og flere av ungdommene hadde ansvarsoppgaver. Men er det nok å legge opp noen gudstjenester i løpet av året til ungdommene? eller skal alle gudstjenestene være for ungdommene, og resten av menigheten? Er det ungdommene som skal tilpasse seg høymessen, eller er det høymessen som skal tilpasse seg ungdommene?

I forskningsartikkelen til Høeg (2012) kommer det frem at det var gudstroen og gudstjenestedeltakelsen som representerte hva det ville si å være kristen i følge konfirmanterne før konfirmanttiden. Tanken endret seg ikke drastisk i løpet av konfirmanttiden, men de tenkte at å være kristen var ikke avhengig av en sterk eller bestemt tro, ei heller å «gjøre» tro hver søndag. Likevel var tro og handling viktig for å være kristen (Høeg, 2012:214f). Dette forteller oss at ungdommene tenker at rituelle handlinger er viktig for å bevare troen, men hvis de ikke har noen plass å komme til å utføre disse rituelle handlingene, så er det ikke lange veien å gå før de faller fra troen.

Ungdomsklubben er en arena der ungdommene får være sammen og bygge relasjoner mellom hverandre. Så det er en viktig arena å ha i kirken og det sier seg selv at gudstjenesten ikke kan være et redskap på klubbensamlingene. Men det at klubben ikke har tilknytning til gudstjenestefellesskapet er utfordringen for å beholde ungdommene i troen når de nærmer seg voksen alder. For de har ikke blitt vant til å være en del av et menighetsfellesskap der man kommer for å høre Guds ord og tilbe Gud, og det gjør det vanskeligere å finne verdien i å oppsøke en menighet når de eventuelt flytter for å studere eller jobbe.

8.2.2 Lystenning

Lystenning er brukt som redskap i begge tiltakene for å fremme tilhørighet og fellesskap og for å praktisere tro. Fra informantenes ståsted virker lystenning som et redskap som de bruker fordi «det er det man gjør». Det var uenigheter om bruken av lystenning. En informant skjønnte ikke hvorfor man tente lys og så ikke helt vitsen i det. Mens en annen mente det var en fin stund til ettertanke og en mulighet til å oppleve Gud. I tillegg er det noe fint rundt lystenning. Det er flammer som gir et fint lys og beveger seg rolig. Men hvorfor er lystenningen så viktig i ungdomsarbeidet? Lystenning er relativt nytt i Den norske kirke. Nå brukes det som en arena for bønn og ettertanke. Det var for eksempel ved kong Olavs død i 1991 at folk tente lys på Slottsplassen og dette ble videreført til at folk begynte å tenne lys på gravene. Vi kan også se at lystenning var utbredt etter massedrapene 22.juli 2011 (Jakobsen, 2014:4). Denne bruken av lystenning kan bety at lystenning gir trøst og ro.

Lystenning kan virke som et kulturelt redskap som gir rom for følelser. Men bruken av lystenning er det ulike tanker rundt blant de ansatte. I følge aktivitetsteorien kan motsetninger være en viktig drivkraft for å utvikle bruken av redskaper, og skape mening. Når ting skurrer

blir man mer oppmerksom på hva og hvorfor man gjør ting. Det er spesielt viktig når lystenning blir brukt på en religiøs måte. Det religiøse i lystenning er ikke en selvfølge i seg selv. Det må formidles gjennom ord.

I begge tiltakene var lystenningen satt inn i en ramme med stillhet, rolig lovsangmusikk i bakgrunnen og dempet lys. Stemningen rundt lystenningen kan oppleves dyster og alvorlig. Mange velger å gå frem å tenne et lys i begge tiltakene. Forskjellen fra observasjonen var at i ungdomsklubben var alle stille. Ingen kviskret og ingen satt med mobilen. I konfirmantarbeidet kviskret de fleste og mange satt med mobilen. De ansatte måtte hysje på dem og stemningen ble «vi må bare holde ut en halvtime». Hva legger en slik stund opp til?

På den ene siden kan en slik stund legge opp forventninger til å prestere troen med følelser. Setting kan skape følelser, alt fra triste følelser over savn av avdøde til følelser som trygghet og glede. Forventningene til å «føle» Gud kan gjøre det vanskelig å være kristen i hverdagen når man ikke helt føler at Gud er tilstede. I tillegg kan det være noen som ikke kjenner på følelser i det hele tatt og som tror at de må gjøre det for å være kristen.

På den andre siden får ungdommene erfare Gud. De kan få et møte med Gud som kan styrke troen. De får en arena der fokuset rettes mot dem og Gud. Ingen andre. Dette er en arena som er vanskelig å få tid til å prioritere hjemme hos seg selv. I tillegg får de være sammen med andre kristne. Det står skrevet i Matt 18:20 «For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem» (Det Norske bibelselskap, 2011). Å søke Gud sammen med andre kan føre fellesskapet nærmere og dypere. Men med et konfirmantkull på over 100 er dette nære fellesskapet utfordrende å skape. Men de får noen drypp som kan være viktige i deres liv med Gud.¹⁴

Lystenningen og settingen rundt må bli formidlet klart fra de ansatte, for å gi det mening. Vi kan forstå de ansatte som veteraner som må formidle mening. Temaet følelser og opplevelser rettet mot troen kan være et tema å starte med. Det å avklare forventningene kan gjøre det enklere for ungdommene å slappe av og gi rom for det som kommer, enten om det er følelser eller om det oppleves som en kjedelig stund. Lystenning er ikke for alle.

¹⁴ Jf. Hegstad (2009) s. 19-21 «Matt 18,20 som utgangspunkt for kirkeforståelsen».

8.3 Bredder og dybde i et kontinuerlig og et tidsavgrenset tiltak

Som fortalt i innledningskapitlet, kan det ligge en underliggende forventning til at tidsavgrensede tiltak vil nå bredden, mens kontinuerlige tiltak bare kan nå de få. Samt en forventning om at det er dybde i det kontinuerlige og ikke i det tidsavgrensede. Dybde og bredde er to begreper som kan kobles opp mot særlig to av objektene. Kristen identitet i dybde, og tilhørighet og fellesskap i bredde. Selv om tiltakene består av samme objekter, betyr ikke det at objektene brukes på samme måte eller oppnår det samme. Problemstillingen etterlyser forholdet mellom objektene, og dette vil jeg gå dypere inn på ved å drøfte hvordan funnene i avhandlingen samsvarer med de underliggende forventningene om bredde og dybde. Måten jeg skal gjøre det på, er å dele det i to deler; dybde og bredde. Kan mine funn nyansere forventningene?

Dybde, i denne sammenheng, forstås enkelt som kristent innhold, med vekt på personlig vekst i troen. I tabellen ovenfor, som gir en oversikt over de kulturelle redskapene, ser vi at religiøse redskaper blir flittig brukt i begge tiltakene. De allmennkulturelle redskapene har også et religiøst preg over seg. Man kan ut fra dette påstå at det er dybde i begge tiltakene. Men jeg ønsker å dra ut noen av de kulturelle redskapene for å se nærmere på hvordan de bringer dybde inn i tiltakene. Det første redskapet er språk og samtale, og det andre er bønnvandring og lovsang.

Hege M. Andal (2011) skriver et kapittel om bibellesning som metode for menighetsutvikling. Dette synes jeg er interessante tanker rettet mot dybde. Kort fortalt legger kapitlet frem en praksisfortelling som omhandler et menighetsråd som bytter ut åpningsordet av presten med plenumssamtaler rundt en bibeltekst (Andal, 2011:29f). Andal reflekterer over gleder og utfordringer med dette. Vi kan ut fra teksten se at det ligger mye dybde i slike samtaler. I konfirmantarbeidet legges det opp til samtaler om undervisningstemaene, samt får de mulighet til å reflektere alene i konfirmantbøkene. Dette skjer i gruppene etter undervisningsbolkene. Konfirmantene får en arena der de kan komme i dybden og reflektere over sin tro og sine spørsmål. I ungdomsklubben legges det ikke opp til samtaler, men det utelukker ikke at det kan foregå samtaler om tro og tvil. Språk og samtale er dermed mest brukt i konfirmantarbeidet. Det legges opp til en kognitiv prosess hos konfirmantene.

Hvis vi ser på redskapene bønnvandring og lystenning, som også er å finne i begge tiltakene, blir disse håndtert annerledes av deltakerne. Fra observasjonen var opplevelsen av bruken av

redskapene ulike. I konfirmantarbeidet var det mye støy under bønnevandringen og tull under lovsangen. På ungdomsklubben var det omvendt, der var det stille under bønnevandringen, og ungdommene sang med under lovsangen. Ut fra sammensettingen av deltakere, er det mer rom for dybde i klubben, kanskje grunnet forståelsen av redskapene. Ungdommene har forstått verdien av redskapene og vet hvordan de brukes. Konfirmantene, på den andre siden, er fortsatt i utforskningsstadiet.

Hva kan disse funnene si oss om dybden i tiltakene? Konfirmantarbeidet har dybde i samtaler og språk, mens ungdomsklubben har dybde i bønnevandring og lovsang. Likevel kan det oppstå dybde i andre mindre tydelige redskaper, for eksempel lek i klubben. Som vist i kapittel 5, kan lek forstås som fellesskap, og et godt kristent fellesskap kan gi dybde i kristen tro. Dybden i konfirmantarbeidet er mindre synlig, den skjer mer i det skjulte. Jeg vil derfor avkrefte forventningene om at det ikke er dybde i det tidsavgrensede. Det jeg kan se ut fra denne drøftingen og funnene i analysen, er at det tidsavgrensede kan ha en større utfordring med tanke på dybde. Utfordringen er at konfirmantene ikke får den tiden de kanskje trenger for å bli kjent med redskapene og språket som brukes i tiltaket. Samt tiden til å bli trygg på de ansatte kan være en betydelig forskjell for dybden.

Bredde, i denne sammenhengen, forstås som at tiltaket er for alle døpte. Er det slik at ungdomsklubben ikke er for bredden, siden de ikke inviterer alle døpte? Har det noe å gjøre med innholdet eller tidsaspektet?

Hvis innholdet vurderes etter kristent innhold, har konfirmantarbeidet mye fokus på dette. De har kveldsgudstjeneste, undervisning, gruppesamtaler og gudstjeneste. Ungdomsklubben har kun en kveldsavslutning. Likevel har begge tiltakene kristent innhold. Er det da innholdet som avgjør om det passer for bredden? I *Religion og ungdom* skriver Høeg at færre ungdommer oppfatter seg som religiøse (Høeg, 2017:25). Og kun halvparten av konfirmantene i Den norske kirke kaller seg selv kristen (Høeg, 2012:203) Innholdet i tiltakene kan dermed oppfattes irrelevant for noen. Dette kan vise at det ikke er interesse for å delta fast på en kirkelig aktivitet, som ikke arbeider mot noe konkret. I motsetning til konfirmantarbeidet, er de tidsavgrenset for en periode og de har et mål mot selve konfirmasjonsdagen. Dette kan være mer appellerende for alle de døpte i kirken. Både de som ser på seg selv som kristen, eller ikke.

Tidsaspektet er mest sannsynlig den viktigste faktoren for å oppnå bredde. Innledningskapitlet viser til tidligere forskning fra SSB og Ungdata. Tallene viser at en lav prosentdel av ungdommer deltar i klubbarbeid og religiøse foreninger, og tallet minsker stadig. Ungdata sin undersøkelse viser også at en stor andel ungdommer, særlig på ungdomstrinnet, deltar på fritidsaktiviteter (Bakken, 2017:46ff). Dette forteller oss at særlig kontinuerlige tiltak kan oppleve stor konkurranse om ungdommene. Men er dette grunnen til at det kontinuerlige ikke er bredt nok? Ut fra dimensjonene i aktivitetsteorien er en av de største forskjellene reglene. Et tidsavgrenset tiltak, som konfirmantarbeidet, medfølger flere spilleregler. Det er oppmøtetid, det tas fravær, det hysjes på, alle må delta og det er satt opp pauser. Rammeverket rundt tiltaket er strikt. Det kontinuerlige tiltaket, ungdomsklubben, har ikke samme rammeverk. Her kan ungdommene komme og gå når de vil. Det tas ikke fravær, og innholdet handler om at de skal være sammen, snakke og kose seg. Man skulle tro at kontinuerlige tiltak var mer attraktivt for ungdommer, men hvis vi ser på hva informantene sa da de ble stilt spørsmål om konfirmantenes motiver, var et av svarene tradisjon. Det tidsavgrensede når bredden, mye grunnet tradisjonen. Det vil dermed ikke si at det kontinuerlige tiltak ikke er for bredden, det er bare ikke en kultur for det.

Ut fra funnene ser vi at de underliggende forventningene om bredde og dybde har noen svakheter. Begge tiltakene har en eller annen form for dybde, men at det kan oppleves som en større utfordring for tidsavgrensede tiltak. Mye grunnet tidsaspektet, som gjør at konfirmantene ikke får den tiden de trenger for å bli trygg på de ansatte og hverandre, og kjent med redskapene. Breddeperspektivet er ikke like tydelig i begge tiltakene. Målet med bredde kan oppfattes som tilhørighet til kirken. Ut fra drøftingen kommer jeg frem til at tradisjon kan ha en stor betydning inn mot dette. Det kontinuerlige har ikke det samme kulturelle preget, som de tidsavgrensede har. Dette kan ha noe med hvor kirken setter arbeidskreftene sine på. Likevel betyr ikke det at de kontinuerlige tiltakene ikke er for hele bredden, men at det er utfordringer å bygge opp et attraktivt tiltak for alle.

Kapittel 9 – Konklusjon

Denne avhandlingen har undersøkt objektene i et konfirmantarbeid og en ungdomsklubb. Problemstillingen er «hva er objektet i et kontinuerlig og et tidsavgrenset tiltak, og hva er forholdene mellom dem?». Måten jeg har besvart på problemstillingen var å først samle inn datamateriale gjennom intervju og observasjon. Deretter har jeg kartlagt objektene og analysert dem hver for seg. Avhandlingen har tatt utgangspunkt i de ansattes ståsted, som gjør at objektene som kartlegges kan være ulike fra resten av deltakerne i aktivitetene. Gjennom analysen er det tydelig at objektene overlapper hverandre. I drøftingen så jeg på forholdene mellom dem og kom frem til at de har en gjensidig avhengighet. For eksempel er et praksisfellesskap avhengig av deltakere som deler felles identifikasjon, for å få utbytte av praktiseringen. Vi kan også se at tro trenger tilhørighet, samt tilhørighet trenger tro. Objektene går dermed hånd i hånd.

Underspørsmålet til problemstillingen har vært en hjelpende hånd for å forstå hvordan objektene fremmes i aktivitetene. Underspørsmålet søker etter hvilke kulturelle redskaper som fremmer objektene. Redskapene gir oss et innblikk i hvordan trosopplæringen presenteres og arbeides med. I drøftingen tok jeg utgangspunkt i gudstjeneste og lystening. Her ser vi at redskapene i seg selv kan være objektfremmende. Men de kan også miste sin effekt hvis de ikke blir brukt på riktig måte. For eksempel er gudstjeneste tilhørighetsfremmende, men hvis man ender opp med å sitte alene i kirken og ingen snakker til en, kan det ha motsatt effekt. Det er redskapene som kan virkeliggjøre objektene. Man må derfor finne ut hvordan redskapene brukes i møte med deltakerne.

Videre i avhandlingen drøftet jeg den underliggende forventningen om at tidsavgrensede tiltak når bredden og at kontinuerlige tiltak har dybde. Drøftingen avkrefter den enkle inndelingen, og viser til at begge tiltakene består både av dybde og bredde, men på ulike måter. Det fremstår som at det er vanskelig for et tiltak å tilby både dybde og bredde. For når du skal møte bredden, er det vanskeligere å gå i dybden. Og når du går i dybden, får ikke du med hele bredden. Dybden trenger tid. Tiden er kirkens konkurrent. Et tidsavgrenset tiltak kan derfor være mer attraktivt for ungdommer. Men da kan man stille spørsmål om de tidsavgrensede tiltakene tilbyr barn og unge det de trenger for å forme en kristen identitet. Hva om øvingshelgen i cheerleading kolliderer med Lys Våken som arrangeres for et bestemt årskull

en gang i året? Når er da neste samling? Om et eller tre år til konfirmasjonen? Bredde og dybde, tidsavgrenset og kontinuerlig er begge avhengige av hverandre for å gi trosopplæring for alle døpte.

Selv om det er vanskelig å gi dybde i et breddetiltak, får vi et innblikk i at det likevel skjer noe i løpet av konfirmanntiden. Troen er ikke målbar, og det er heller ikke noe som skal prøves å måles på. Et samarbeid med det kontinuerlige etter konfirmasjonstiden kan bidra til at utviklingen som startet kan videreutvikles i det kontinuerlige, i trygge rammer med venner og ansatte.

Gjennom skriveprosessen av avhandlingen har jeg lært at trosopplæringen handler om å overlevere til neste generasjon. Gjennom intervjuene med de tre ansatte, er fokuset rettet nettopp mot dette; å formidle kirkens budskap. De ansatte ønsker å gjøre ungdommene kjent med kirkens tro, lære og tradisjon. Sitatet fra NOU kommer dermed tilbake som en tankevekker inn mot dette; «Bare den kirke som overleverer, kan overleve» (NOU, 2000:26:58)

9.1 Forslag til videre forskning

For videre forskning hadde det vært spennende å finne objektet blant ungdommene i tiltakene. For eksempel kunne man brukt tredjegerasjonsaktivitetssystem for å finne overlappende objekter fra kirken og konfirmanntene, ved å sette dem i hver sin aktivitet. Ved å sette kirken og konfirmanntene i hvert sitt system får man kartlagt objekter og sett etter hvilke redskaper som kan brukes for å fremme dem. Utfordringen er at maktbalansen er ulik mellom aktivitetene. Likevel er målet å nå inn til konfirmanntene, det vil derfor være en ressurs å finne ut hvilke objekter de har i konfirmantarbeidet.

Bibliografi

- Afdal, G. (2013). *Religion som bevegelse: læring, kunnskap og mediering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Andal, H. M. (2011). Å lytte til Gud og lytte til hverandre. Bibellesning som metode for menighetsutvikling. I E. Birkedal, H. Hegstad, & T. S. Lannem (Red.), *Sammen i forandring: Refleksjoner om menighetsutvikling i folkekirken* (ss. 29-40). Oslo: IKO-forlaget.
- Bakken, A. (Red.). (2017). *Ungdata 2017. Nasjonale resultater 2017, NOVA Rapport 10/17*. Oslo: NOVA.
- Bjørndal, C. R. (2011). *Det vurderende øyet: observasjon, vurdering og utvikling i undervisning og veiledning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Botvar, P. K. (2000). Belonging without believing? I L. W. Sørbye (Red.), *Norske virkeligheter - diakonale utfordringer: 10 år med Diaforsk* (ss. 49-62). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Davie, G. (2015). *Religion in Britain: a persistent paradox*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Dean, K. C., & Foster, R. (1998). *The Godbearing Life: The Art of Soul Tending for Youth Ministry*. Nashville, Tenn: Upper Room Books.
- De Lange, T. (2010). *Technology and Pedagogy: Analysing digital practices in media education*. Oslo: University of Oslo.
- Det Norske bibelselskap. (2011). *Bibelen: Den hellige skrift: Det gamle og Det nye testamentet*. Oslo: Bibelselskapet.
- Eikenæs, S. (2017). *Lokale trusopplæringsplanar: Kva er objektet i lokale planar for trusopplæring?* Masteravhandling ved Det teologiske Menighetsfakultet.
- Engedal, L. G. (2006). Gudserfaring og identitetsdannelse: Om sammenhenger mellom identitet og tro. I J.-O. Henriksen (Red.), *Tro: 13 essays om tro* (ss. 94-112). Oslo: Kom forlag.
- Engeström, Y. (2001). Expansive Learning at Work: toward an activity theoretical reconceptualization. *Journal of Education and Work*, 14(1), ss. 133-156.
- Fagermoen, T. (2008). Én kropp - mange lemmer: Diakoni som inkluderende fellesskapsarbeid. I B. E. Norheim, *Kan tru praktiserast? Teologi for kristent ungdomsarbeid* (ss. 129-133). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Foot, K. A. (2002). Pursuing an Evolving Object: A Case Study in Object Formation and Identification. *Mind, Culture, and Activity*, 9(2), ss. 132-149.
- Fretheim, K., Lorentzen, H., & Mogstad, S. D. (2016). *Fellesskap og organisering: Frivillig innsats i kirkens trosopplæring*. Oslo: IKO-Forlaget.
- Gautestad, H. (2008). Korsmerket som tilhørighetssymbol. I B. E. Norheim, *Kan tru praktiserast? Teologi for kristent ungdomsarbeid* (ss. 142-145). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Hauglin, O., Lorentzen, H., & Mogstad, S. D. (Red.). (2008). *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet: Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Hegstad, H. (2009). *Den virkelige kirke: bidrag til ekklesiologien*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Holmqvist, M. (2012). Trosopplæring som livsstil? (B. Lerheim, & E. Morvik, Red.) *Prismet*, 63(1), ss. 17-33.
- Høeg, I. M. (2012). Fellesskap og kulturell tilhørighet. Kristen identitet hos ungdom i Den norske kirke. (B. Lerheim, & E. Morvik, Red.) *Prismet*, 63(4), ss. 199-217.
- Høeg, I. M. (2017). Engasjert ungdom? I I. M. Høeg (Red.), *Religion og ungdom*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jakobsen, L. E. (2014). *Lysgloben i Den norske kirke: Hvordan er den i bruk under gudstjenesten, og hvordan opplever brukerne sin egen bruk av den?* Masteravhandling ved Det teologiske Menighetsfakultet.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kaufman, T. S. (2008). "Here I am to worship" - Om lovsang som kristen praksis. I B. E. Norheim, *Kan tru praktiserast? Teologi for kristent ungdomsarbeid* (ss. 231-239). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Kennair, L. E. (2016, 12 7). *Identifikasjon*. Hentet 5 7, 2018 fra <https://snl.no/identifikasjon>
- Kirkerådet. (2010). *Gud gir - vi deler : plan for trosopplæring i Den norske kirke*. Oslo: Den norske kirke, Kirkerådet.
- Krupka, B., & Reite, I. (Red.). (2010). *Mellom pietisme og pluralitet: Konfirmasjonsarbeid i fire nordiske land*. Oslo: IKO-forlaget.
- Mogstad, S. D. (2014). Gudstjenesten. I K. Fretheim (Red.), *Ansatte og frivillige: Endringer i Den norske kirke* (ss. 75-89). Oslo: IKO-forlaget.

- Myklebust, A. K. (2016). *Lederidentitet eller kristen identitet? Ja takk – begge deler*. Oslo: Masteravhandling ved Det teologiske Menighetsfakultet.
- Norheim, B. E. (2008). *Kan tru praktiserast? Teologi for kristent ungdomsarbeid*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- NOU. (2000:26). "... til et åpent liv i tro og tillit." *Dåpsopplæring i Den norske kirke*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning.
- Postholm, M. B., & Smith, K. (2017). *Praksisrettet forskning og formativ intervensjonsforskning: forskning for utvikling av praksisfeltet og vitenskapelig kunnskap*. I S. Gjøtterud, H. Hiim, D. Husebø, L. H. Jensen, T. H. Steen-Olsen, & E. Stjernestrøm (Red.), *Aksjonsforskning i Norge: Teoretisk og empirisk mangfold*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandsmark, A. (2013). Hva driver vi egentlig med? I L. G. Engedal, B. L. Persson, & E. Torp (Red.), *Trygge Rom: trosopplæring i møte med sårbare og overgrepsutsatte barn og unge* (ss. 209-222). Oslo: Verbum.
- Säljö, R. (2006). *Læring og kulturelle redskaper: Om læreprosesser og den kollektive hukommelsen*. (S. Moen, Overs.) Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Schweitzer, F., Ilg, W., & Simojoki, H. (Red.). (2010). *Confirmation work in Europe : empirical results, experiences and challenges: a comparative study in seven countries*. Gütersloh: Gütersloher Verl.
- Statistisk sentralbyrå. (2017). *Den norske kirke*. Hentet 03 18, 2018 fra https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kirke_kostraaar
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Utdanningsdirektoratet. (2015). *Læreplan i kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE) (RLE1-02)*. Hentet fra <https://www.udir.no/kl06/RLE1-02>
- Woolfolk, A. (2004). *Pedagogisk psykologi*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Øia, T., & Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt.

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Bakgrunn og formål

Intervjuene og observasjonene er en del av informasjonssamlingen til et masterprosjekt i Kirkelig undervisning ved Det teologiske Menighetsfakultet.

Problemstillingen er: «*På hvilken måte erfarer ansatte forskjellen på trosopplæringen i et kontinuerlig og et tidsavgrenset tiltak?*» Formålet er å forstå hvordan tiltakene, som en aktivitet, preger de ansattes gjennomføring av trosopplæringen. Avhandlingen vil også se på hvordan de to ulike tiltakene preger trosopplæringen ulikt.

Utvalget forespørres om å delta fordi de er aktuelle og fyller kriteriene for de ansatte jeg søker i dette masterprosjektet. Kriteriene er å ha ansvarsoppgaver i et konfirmantarbeid og/eller ungdomsklubb i regi av Den norske kirke.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Ved å delta i studien krever det en aktiv deltagelse i et intervju og være tilstede under observasjon av konfirmantarbeidet og/eller ungdomsklubben. Intervjuet består av intervjuer og intervjuobjekt og vil vare mellom 30-45 minutter. Observasjonen skal finne sted før intervjuet. Opplysninger knyttet til studiet vil innhentes gjennom spørsmål som omhandler informantens erfaringer rundt trosopplæringen i et eller to tiltak.

Datainnsamlingen foregår gjennom aktiv deltagelse i intervju og observasjon. Opplysningene blir innhentet og registrert gjennom notater og lydopptak.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun student og veileder vil ha tilgang til personopplysninger. Direkte personidentifiserende opplysninger (navn og kontaktinformasjon) skal lagres adskilt fra intervjudata.

For at deltagerne ikke skal bli gjenkjent i publikasjonen blir navn på menighet, ungdomsklubb, by og intervjuobjekt anonymisert. Deltagerne vil derfor ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Prosjektet skal etter planen avsluttes **15.05.2018**. All informasjon vil bli slettet når prosjektet er levert og godkjent.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med (...)

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Intervjuguide

Hva er ditt mål med konfirmantarbeidet?

- På hvilken måte prøver du å nå målet

Hva er ditt mål med ungdomsklubben?

- På hvilken måte prøver du å nå målet?

Bruker du Trosopplæringsplanen i forarbeidet?

Hvis ja:

- Hvordan bruker du den?
- Hjelper den deg med gjennomføringen?
- På hvilken måte påvirker planen dine tanker om konfirmantarbeidet/ungdomsklubben?

Hvis nei:

- Hvilket forhold har du til planen?
- Hvorfor bruker du den ikke?
- Hvordan planlegger du innholdet i arbeidet ditt?

Hvilke fellesskap oppfatter du er i konfirmantarbeidet (og ungdomsklubben)?

Hjelpeord: ansatte, unge ledere, konfirmanter (med ulike motiver for deltagelse i samlingen)

- På hvilken måte kan sammensetningen av ulike motiver i fellesskapet påvirke din fremgangsmåte?

Hvordan er terskelen i tiltaket/tiltakene?

Hjelpeord: lav terskel, høy terskel, ingen terskel, dybde, bredde, høy eller lav Jesus-faktor

- Hvem er tiltaket tilpasset for?
- Hvordan er Jesus-faktoren?
- Hvor ligger tiltaket mellom et sosialt og et åndelig fellesskap?

Hvordan legger du opp til at ungdommer kan lære tro?

Hjelpeord: praktisering, Ordet/Bibelen, bønn etc.

- Begrunn hvorfor du legger opp slik du gjør.
- Hvordan er forskjellen mellom ungdomsklubben og konfirmantarbeidet?

Hvilke rituelle handlinger er sentrale i tiltaket/tiltakene?

- Hvorfor bruker dere disse rituelle handlingene?
- Hva legger du i lystenning?

Hvordan velger dere lovsanger?

- Hvorfor synger dere salmer?
- Hvorfor synger dere moderne lovsanger?
- På hvilken måte preger ungdommene sangvalgene?

Dere har noen unge ledere, som er tidligere konfirmanter, hvordan tenker du om trosopplæring for disse?

Hvilke ulike roller har dere i konfirmantarbeidet (og ungdomsklubben)?

- Hvilken rolle har du i ungdomsklubben?
- På hvilken måte kan det prege trosopplæringen?

Hvilke regler har dere i konfirmantarbeidet (og ungdomsklubben)?

- Hvordan påvirker det deg som leder?
- Hvordan påvirker det ditt møte med konfirmanter? Og de andre?
- Hvordan preger det trosopplæringen?

Hva legger dere i underholdningen (i lys av trosopplæring)?

For å avgrense trosopplæringsbegrepet, hva tenker du er trosopplæring og hva ikke?

Hvordan oppleves forskjellen av å drive trosopplæring i et kontinuerlig og et tidsavgrenset tiltak?

Harald Hegstad
PO BOX 5144 Majorstuen
0302 OSLO

Vår dato: 18.01.2018

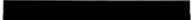
Vår ref: 57734 / 3 / EPA

Deres dato:

Deres ref:

Tilrådning fra NSD Personvernombudet for forskning § 7-27

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 12.12.2017 for prosjektet:

57734	<i>Fellesskapsforståelse og fellesskapsformer i kirkens arbeid med ungdom etter konfirmasjonstiden.</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Stiftelsen Det teologiske menighetsfakultet, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Harald Hegstad</i>
Student	

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er unntatt konsesjonsplikt og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 15.05.2018 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren

Eva J. B. Payne

Kontaktperson: Eva J. B. Payne tlf: 55 58 27 97 / eva.payne@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: